

DEEL DRIE

3.1

Zondags werd er bij Pran thuis meestal iets later ontbeten dan door de week. De *Brahmpur Chronicle* was er al en Pran zat met zijn neus in het zondagse bijvoegsel. Savita zat naast hem haar toast te eten en de zijne te smeren. Rupa Mehra kwam binnen en vroeg ongerust: ‘Hebben jullie Lata ergens gezien?’

Pran schudde achter de krant van nee.

‘Nee, Ma,’ zei Savita.

‘Ik hoop dat er niets met haar is,’ zei Rupa Mehra ongerust. Ze keek rond en zei tegen Mateen: ‘Waar is het specerijpoeder? Ik word bij het tafeldekken altijd vergeten.’

‘Waarom zou er iets gebeurd zijn, Ma?’ vroeg Pran. ‘We zitten hier in Brahmpur, niet in Calcutta.’

‘Calcutta is heel veilig,’ zei mevrouw Mehra, die voor de stad van haar enige kleinkind op de bres sprong. ‘Wel groot misschien, maar de mensen zijn er fatsoenlijk. Als meisje kun je er op alle uren van de dag veilig rondlopen.’

‘U hebt gewoon heimwee naar Arun, Ma,’ zei Savita. ‘We weten heus wel wie uw lievelingskind is.’

‘Ik heb geen lievelingskind,’ zei Rupa Mehra.

De telefoon rinkelde. ‘Ik neem hem wel,’ zei Pran terloops. ‘Gaat waarschijnlijk over de debatingwedstrijd van vanavond. Waarom laat ik me toch altijd overhalen om die ellendige activiteiten te organiseren?’

‘Vanwege de adorerende blikken van je studentes,’ zei Savita.

Pran nam op. De beide anderen gingen verder met ontbijten. Maar Savita hoorde aan een scherpe uithaal van Pran dat het iets ernstigs was. Pran zag er geschrokken uit en keek bezorgd naar Rupa Mehra.

‘Ma...’ zei Pran, maar verder kon hij niets uitbrengen.

‘Er is iets met Lata,’ zei Rupa Mehra toen ze de uitdrukking op zijn gezicht zag. ‘Ze heeft een ongeluk gehad.’

‘Nee...’ zei Pran.

‘Goddank.’

‘Ze is er vandoor...’ zei Pran.

‘O mijn god,’ zei Rupa Mehra.

‘Met wie dan?’ Savita zat verstart met een stuk toast in haar hand.

‘... met Maan,’ zei Pran. Vol ongeloof schudde hij langzaam zijn hoofd.

‘Hoe...’ ging hij verder, maar hij was niet bij machte zijn zin af te maken.

‘O mijn god,’ zeiden Savita en haar moeder als uit één mond.

Even zwegen ze onthutst.

‘Hij heeft vanaf het station mijn vader gebeld,’ ging Pran nog steeds hoofdschuddend verder. ‘Waarom heeft hij het niet met mij besproken? Ik zie geen bezwaar tegen de verbintenis op zich, behalve dan dat Maan al verloofd is...’

‘Geen bezwaar...’ fluisterde Rupa Mehra vol verbijstering. Haar neus was rood aanggelopen en er biggelden hulpeloos twee tranen over haar wangen. Ze hield haar handen samengeklampt, als in gebed.

Savita begon verontwaardigd: ‘Je broer vindt zichzelf dan wel je van het, maar hoe kun je denken dat wij...’

‘O, mijn arme dochter, o, mijn arme dochter,’ huilde Rupa Mehra.

De deur ging open en Lata kwam binnen.

‘Ja, Ma?’ zei Lata. ‘Riep u mij?’ Ze keek vol verbazing naar het dramatische tableau en liep naar haar moeder om haar te troosten. ‘Wat is er aan de hand?’ vroeg ze, van de een naar de ander kijkend. ‘Toch niet de andere medaille, hoop ik?’

‘Zeg dat het niet waar is, zeg dat het niet waar is,’ riep Rupa Mehra. ‘Hoe heb je je zoiets in je hoofd kunnen halen? En dan met Maan! Hoe kun je mijn hart zo breken?’ Plots schoot haar iets te binnen. ‘Maar – dat kan helemaal niet. Het station?’

‘Ik ben niet naar een station geweest,’ zei Lata. ‘Wat is er aan de hand, Ma? Pran zei dat jullie samen uitvoerig gingen beraadslagen over mijn plannen en vooruitzichten’ (hierbij fronste ze licht haar wenkbrauwen) ‘en dat het voor mij alleen maar gênant zou zijn als ik erbij was. Hij zei dat ik pas laat moest komen ontbijten. Wat heb ik dan gedaan dat jullie allemaal zo van streek zijn?’

Savita keek Pran met verbijsterde woede aan; tot haar grote verbolgenheid geeuwde hij alleen maar.

Pran tikte op de bovenste regel van de krant. ‘Wie niet op de datum let, moet de gevolgen dragen.’

Het was 1 april.

Rupa Mehra huilde niet langer, maar wist nog steeds niet hoe ze het had. Savita keek haar man en zusje streng verwijtend aan en zei: ‘Ma, Pran en Lata denken dat ze een leuke aprilgrap hebben uitgehaald.’

‘Ik niet,’ zei Lata, wie het begon te dagen wat er in haar afwezigheid was voorgevallen. Ze schoot in de lach. Toen ging ze zitten en keek de anderen aan.

‘Pran toch,’ zei Savita. En tegen haar zusje zei ze: ‘Zo grappig is het niet, Lata.’

‘Nee,’ zei Rupa Mehra. ‘En dan nog in de examentijd – je studie zal er onder lijden – en dan is alle tijd en geld verspild. Niet lachen.’

‘Kop op, kop op allemaal. Lata is nog steeds niet getrouwd. Alles is nog pais en vree,’ zei Pran zonder spoor van berouw, om zich daarna weer achter zijn krant te verstoppen. Ook hij lachte, maar stilletjes. Savita en mevrouw Mehra zonden de *Brahmpur Chronicle* priemende blikken toe.

Er schoot Savita iets te binnen. ‘Ik had wel een miskraam kunnen krijgen,’ zei ze.

‘Welnee,’ zei Pran luchtig. ‘Jij kan wel tegen een stootje. Ik ben het wrak. Bovendien is dit helemaal op touw gezet voor jou, om je zondagochtend wat op te vrolijken. Je klaagt altijd dat het zondags zo saai is.’

‘Liever saai dan zoiets. Je kunt je toch minstens verontschuldigen?’

‘Natuurlijk,’ zei Pran grif. Hij was niet erg trots op zichzelf dat hij zijn schoonmoeder aan het huilen had gemaakt, maar wel in zijn nopjes dat de grap zo goed gelukt was. Lata had het in ieder geval kunnen waarderen. ‘Het spijt me, Ma. Het spijt me, schat.’

‘Dat mag ik hopen. En nu Lata nog,’ zei Savita.

‘Het spijt me, Lata,’ zei Pran lachend. ‘Je zult wel honger hebben. Ik zou het ei maar laten brengen.’

‘Al snap ik eigenlijk niet,’ ging Pran verder, waarmee hij het grootste deel van zijn geredde krediet weer teniet deed, ‘waarom ik me zou moeten verontschuldigen. Ik houd niet eens van die aprilgrappen. Maar omdat ik nu eenmaal door mijn huwelijk in een verwesterde familie ben beland, dacht ik, vooruit, Pran, draag ook je steentje bij of ze houden je voor een lomp boertje, en dan kun je Arun Mehra helemaal niet meer onder ogen komen.’

‘Hatelijke opmerkingen over mijn broer laat je maar achterwege,’ zei Savita. ‘Die maak je sinds de bruiloft al aan de lopende band. Over de jouwe valt evenveel te zeggen. Meer nog, eigenlijk.’

Dat zette Pran even aan het denken. Er werd al over Maan geroddeld.

‘Toe schat, vergeef me,’ zei hij met wat oprechter berouw in zijn stem. ‘Wat moet ik doen om het goed te maken?’

‘Ons meenemen naar de bioscoop,’ zei Savita prompt. ‘Vandaag wil ik een Hindifilm zien – om te benadrukken hoe verwesterd ik ben.’ Savita was dol op Hindifilms (ze konden haar niet sentimenteel genoeg zijn) en bovendien wist ze dat Pran ze doorgaans verafschuwde.

‘Een Hindifilm?’ vroeg Pran. ‘Ik dacht dat de rare voorkeuren van aanstaande moeders zich tot eten en drinken beperkten.’

‘Goed dan, afgesproken,’ zei Savita. ‘Naar welke gaan we?’

‘Sorry,’ zei Pran, ‘het kan echt niet. Ik heb vanavond dat debat.’

‘Dan wordt het een middagvoorstelling,’ zei Savita, die gedecideerd een klontje boter plette.

‘Al goed, al goed, ik heb erom gevraagd,’ zei Pran. Hij zocht de juiste bladzij in de krant op. ‘Wat zeg je hiervan? *Sangraam*. In de Odeon. “Alom geprezen – een groots filmwonder. Alleen voor volwassenen.” Ashok Kumar speelt erin – die doet Ma’s hart sneller kloppen.’

‘Wat ben je toch een plaaggeest,’ zei mevrouw Mehra, enigszins verzoend. ‘Maar ik vind hem inderdaad goed spelen. Aan de andere kant, ach, tja, al die films voor volwassenen, ik vind...’

‘Goed, goed,’ zei Pran. ‘De volgende. Nee – die zit niet in de middagvoorstelling. Dan die... die... aha, hier hebben we iets interessants. *Kaalé Badal*. Epos van liefde en romantiek. Meena, Shyam, Gulab, Jeewan, enzovoort, enzovoort, Baby Tabassum ook nog! Precies wat jij in je toestand nodig hebt,’ voegde hij er tegen Savita aan toe.

‘Nee,’ zei Savita. ‘Dat zijn allemaal acteurs die ik niet goed vind.’

‘Wonderlijke familie is dit toch,’ zei Pran. ‘Eerst willen ze met alle geweld naar de film, en vervolgens worden alle mogelijkheden verworpen.’

‘Ga verder,’ zei Savita tamelijk streng.

‘Jawel, memsahib,’ antwoordde Pran. ‘Goed, dan krijgen we *Hulchul*. Grote Galapremière. Nargis...’

‘Die vind ik goed,’ zei Rupa Mehra. ‘Ze heeft zo’n expressief gezicht...’

‘Daleep Kumar...’

‘Oh!’ zei Rupa Mehra.

‘Beheers u, Ma,’ zei Pran. ‘Sitara, Yaqub, K. N. Singh en Jeevan. “Groots verhaal. Grootse cast. Grootse muziek. De eerste film van dit kaliber in dertig jaar Indiase cinema.” Nou?’

‘Waar draait hij?’

‘In de Majestic. “Geheel vernieuwde, luxueuze inrichting, compleet met installatie voor luchtverversing voor aangename verkoeling.”’

‘Dat klinkt in alle opzichten positief,’ zei mevrouw Mehra bedachtzaam optimistisch, alsof ze een huwelijkskandidaat voor Lata besprak.

‘Maar wacht eens!’ zei Pran. ‘Hier staat een advertentie die zo groot is dat ik hem over het hoofd zag: voor *Deedar*. Draait in de, even kijken, net zo goed aangeschreven Manorma Talkies, ook met een installatie voor luchtverversing. Luister: “Cast als een sterrenhemel. Nu vijfde week. Gelardeerd met lustige songs & hartverwarmende romantiek. Nargis, Ashok Kumar...”’

Hij zweeg even voor de verwachte juichkreet van zijn schoonmoeder.

‘Je blijft een plaaggeest, Pran,’ zei Rupa Mehra vrolijk, al haar tranen vergeten.

“‘Nimmi, Daleep Kumar...’ (ongelooflijk gelukkig toeval, Ma) “...Yaqub, Baby Tabassum...” (bingo!) “... Musical-Miraclesongs die op iedere straathoek weerklinken. Alom bejubeld, belauwerd en bewierookt. De enige film voor het hele gezin. Filmische wervelwind. Zoete melodische regenval. Filmkars *Deedar*! Met sterren bezet juweel onder de rolprenten! Mooiste film die u in jaren zag.” Nou, wat vinden jullie?’

Pran keek in drie stomverbaasde gezichten. ‘Als door de bliksem getroffen!’ sprak hij goedkeurend. ‘Voor de tweede keer vanochtend.’

3.2

Die middag gingen ze gevieren naar de Manorma Talkies voor hun portie hartverwarmende romantiek. Ze kochten de beste kaartjes voor het balkon, hoog boven het volk, en een plak Cadburychocola, waarvan Lata en Savita het grootste deel voor hun rekening namen. Ondanks haar suikerziekte mocht Rupa Mehra ook een blokje en Pran wilde er maar een. Pran en Lata lieten nauwelijks een traan, Savita snufte en mevrouw Mehra snikte hartverscheurend. De film was inderdaad dieptreurig, de liedjes ook, en het viel niet te zeggen wat haar het meest aangreep, het jammerlijk lot van de blinde zanger of het innige liefdesverhaal. Hun gelukzaligheid was compleet geweest als er niet een paar rijen achter hen een man had gezeten die telkens als de blinde Daleep Kumar op het doek verscheen in tomeloos huilen losbarstte en een paar keer zelfs met zijn stok op de vloer begon te bonken, misschien als woest protest tegen het noodlot, of tegen de regisseur. Uiteindelijk werd het Pran te machtig; hij draaide zich om en riep: ‘Meneer, zou u zich misschien kunnen beheersen en niet zo met die stok...’

Hij zweeg abrupt toen hij de schuldige in het oog kreeg: de vader van Rupa Mehra. ‘O, mijn god,’ zei hij tegen Savita, ‘het is je grootvader! Het spijt me verschrikkelijk, meneer! Vergeet alstublieft wat ik gezegd heb. Ma is hier ook, meneer, ik bedoel, mevrouw Mehra is hier ook. Neem me niet kwalijk. En Savita en Lata. Hopelijk zien we u straks na afloop van de film.’

Pran werd toen inmiddels zelf door andere toeschouwers tot stilte gemaand, en hoofdschuddend draaide hij zich weer om naar het doek. De anderen waren al even onthutst. Dit alles had echter geen merkbaar effect op de emoties van dokter Kishen Chand Seth, die tijdens het laatste half uur van de film onverminderd heftig en luidruchtig verder weende.

‘Hoe hebben we hem in de pauze over het hoofd kunnen zien?’ vroeg Pran zich af. ‘En heeft hij ons dan ook niet gezien? We zitten toch vóór hem?’ Pran kon niet weten dat dokter Kishen Chand Seth blind en doof was voor alles wat er om hem heen gebeurde als hij eenmaal in de ban was van een film. En wat de pauze betrof, dat was en bleef een mysterie, temeer daar dokter Kishen Chand Seth vergezeld werd door zijn vrouw Parvati.

Toen de film voorbij was en ze met de rest van het publiek naar buiten waren geperst, zagen ze elkaar weer in de lobby. Dokter Kishen Chand Seth vergoot nog zeeën van tranen, en de anderen betten hun ogen met een zakdoekje.

Parvati en Rupa Mehra deden een paar heldhaftige maar tot mislukken gedoemde pogingen om een schijn van wederzijdse genegenheid te wekken. Parvati was een sterke, knokige, nogal harde vrouw van vijfendertig. Ze had een bruine, door de zon gelooide huid en trad de wereld tegemoet met een houding die een voortzetting leek van die jegens haar hulpeloze patiënten: alsof ze plots had besloten nooit meer voor wie dan ook een ondersteek te legen. Ze droeg een

sari van crêpe georgette, bedrukt met iets wat op roze denneappels leek. Haar lippenstift was echter niet roze maar oranje.

Mevrouw Mehra deinsde even terug voor dit indrukwekkende schouwspel en probeerde uit te leggen waarom ze niet op Parvati's verjaardag had kunnen komen.

‘Maar wat fijn om je nu hier tegen te komen,’ voegde ze eraan toe.

‘Ja, dat vind ik ook,’ zei Parvati. ‘Ik zei pas nog tegen Kishy...’

Maar de rest van de zin ontging Rupa Mehra, die nog nooit op zo'n afschuwelijk triviale manier naar haar zeventigjarige vader had horen verwijzen. ‘Mijn man’ was al erg genoeg, maar ‘Kishy’? Ze keek naar hem, maar hij leek nog van de wereld afgesloten in een stolp van celluloid.

Na een tijdje wist dokter Kishen Chand Seth zich uit die sentimentele omhulling los te rukken. ‘We moeten naar huis,’ sprak hij plompverloren.

‘Komt u alstublieft eerst bij ons theedrinken,’ stelde Pran voor.

‘Nee nee, dat gaat vandaag echt niet. Een andere keer. Ja. Zeg maar tegen je vader dat we hem morgenavond verwachten voor een partijtje bridge. Klokslag halfacht. Artsentijd uiteraard, niet die van politici.’

‘Aha,’ zei Pran nu glimlachend. ‘Met alle plezier. Ik ben blij dat het misverstand uit de weg is geruimd.’

Dokter Kishen Chand Seth beseftte met een schok dat dat allerm minst het geval was. Omhuld door de filmnevel – want in *Deedar* hadden goede vrienden elkaar bittere woorden toegevoegd – was hij zijn ruzie met Mahesh Kapoor vergeten. Hij keek Pran geërgerd aan. Parvati hakte met aplomb de knoop door.

‘Ja, mijn man heeft het voor zichzelf al uit de weg geruimd. Laat je vader alsjeblieft weten dat we ons op zijn komst verheugen.’ Ze keek haar man vragend aan; hij gromde narrig, maar liet de zaak verder wijselijk rusten. Zijn aandacht werd ineens getrokken door iets anders.

Met het handvat van zijn wandelstok wees hij op Savita's buik. ‘Wanneer?’ wilde hij weten.

‘Augustus, of september, hebben ze tegen ons gezegd,’ zei Pran nogal ontwijkend, alsof hij bang was dat dokter Kishen Chand Seth de touwtjes weer in handen zou willen nemen.

Dokter Kishen Chand Seth wendde zich tot Lata. ‘Waarom ben jij nog niet getrouwd? Staat mijn radioloog je niet aan?’ vroeg hij.

Lata keek hem aan en probeerde haar verbazing te verbergen. Haar wangen gloeiden.

‘U hebt haar nog niet aan de radioloog voorgesteld,’ kwam Rupa Mehra haastig tussenbeide. ‘En haar examens beginnen binnenkort.’

‘Welke radioloog?’ vroeg Lata. ‘Aha, het is nog steeds 1 april. Dat is het zeker?’

‘Ja ja, de radioloog. Bel me morgen maar,’ zei dokter Kishen Chand Seth tegen zijn dochter. ‘Help me eraan denken, Parvati. En nu moeten we gaan. Ik

moet volgende week weer naar deze film. Zo treurig,' voegde hij er waarderend aan toe.

Op weg naar zijn grijze Buick zag dokter Kishen Chand Seth een fout geparkeerde auto staan. Hij schreeuwde naar de politieagent die dienst had op de drukke kruising. De agent, die de vreeswekkende dokter Seth van gezicht kende (zoals de meeste handhavers der orde en wanorde in Brahmpur) liet het verkeer aan zijn lot over, kwam meteen naar hem toe en noteerde het kenteken van de auto. Er kwam een bedelaar aangehobbeld die om wat kleingeld vroeg. Dokter Kishen Chand Seth keek hem woedend aan en gaf hem met zijn stok een harde pets tegen zijn been. Hij stapte met Parvati in de auto en de politieagent hield het verkeer voor hem tegen.

3.3

'Niet praten, alstublieft,' zei de surveillant.

'Ik wilde alleen maar een liniaal lenen, meneer.'

'Als dat nodig is, moet u het via mij doen.'

'Goed, meneer.'

De jongen ging zitten en wijdde zich weer aan de opgaven die voor hem lagen.

Er zoemde een vlieg tegen de ruit van de tentamenzaal. Achter het raam was naast de stenen traptreden de rode kruin van een gul-mohurboom zichtbaar. De ventilatoren wentelden traag in het rond. Hoofden, handen, rij na rij, inkt, druppel na druppel, woorden, woorden en nog eens woorden. Er stond iemand op om water te drinken uit de aarden kruik bij de uitgang. Een ander leunde zuchtend achterover in zijn stoel.

Lata was een half uur geleden opgehouden met schrijven, en had al die tijd blind op haar papier zitten staren. Ze trilde. Het lukte haar niet om over de vragen na te denken. Ze ademde zwaar en het zweet stond op haar voorhoofd. De meisjes aan weerskanten hadden niets in de gaten. Wie waren het eigenlijk? Ze herkende ze niet van de colleges Engels.

Wat betekenen die vragen? vroeg ze zich af. En hoe heb ik die zo kort geleden nog kunnen beantwoorden? Verdienen de tragische helden van Shakespeare hun lot? Verdient wie dan ook haar lot? Ze keek weer om zich heen. Wat is er aan de hand met mij – ik, die zo goed ben in tentamens? Ik heb geen hoofdpijn, ik ben niet ongesteld, wat is mijn excuus? Wat zal Ma zeggen...

De slaapkamer in het huis van Pran kwam haar voor ogen. Ze zag er de drie koffers van haar moeder, met daarin het merendeel van haar aardse bezittingen. Daar lagen ze als vaste begeleiders van haar Jaarlijkse Treinpelgrimage in een hoek; haar grote handtas lag er als een zelfverzekerde zwarte zwaan bovenop.

Erbij lag een kleine, vierkante, groene uitgave van de *Bhagavad Gita* en een glas met haar kunstgebit. Dat had ze sinds het auto-ongeluk van tien jaar geleden.

Wat zou mijn vader hebben gevonden? vroeg Lata zich af – met zijn briljante studieresultaten – zijn gouden medailles – hoe kan ik hem zo verzaken? Hij is gestorven in april. Toen stonden de gul-mohurs ook in bloei... Ik moet me concentreren. Ik moet me concentreren. Er is iets met me aan de hand en ik mag niet in paniek raken. Ik moet me ontspannen en dan komt het allemaal weer goed.

Opnieuw verviel ze in een droomtoestand. De vlieg zoemde gestaag.

‘Niet neuriën. Stilte, alstublieft.’

Met een schok beseftte Lata dat zij degene was die zachtjes had zitten neuriën en dat haar buurvrouwen haar nu allebei aankeken: de een verwonderd, de ander geërgerd. Ze boog zich over haar antwoordenschriftje. De lichtblauwe lijnen strekten zich zonder enige mogelijke betekenis uit over de lege bladzijde.

‘Geef nimmer op bij d’eerste poging...’ hoorde ze haar moeder zeggen.

Ze ging haastig terug naar een vorige vraag, die ze al had beantwoord, maar alle zin van wat ze had opgeschreven ontging haar.

‘Dat Julius Caesar al in het derde bedrijf uit zijn eigen stuk is verdwenen, lijkt erop te wijzen dat...’

Lata liet haar hoofd in haar handen zakken.

‘Voel je je wel goed?’

Ze keek op, in het bezorgde gezicht van de jonge docent van de filosofiefaculteit die die dag toevallig surveillancedienst had.

‘Jawel.’

‘Weet je het zeker?’ vroeg hij zachtjes.

Lata knikte.

Ze pakte haar pen en begon iets in haar antwoordenschriftje te schrijven.

Er verstreken een paar minuten, en de surveillant kondigde aan: ‘Nog een half uur.’

Lata werd zich ervan bewust dat er minstens een uur van haar drie uur durende tentamen in rook was opgegaan. Ze had nog maar twee vragen beantwoord. Voortgejaagd door plotselinge angst begon ze bij de twee resterende vragen – ze koos ze vrijwel willekeurig – antwoorden op te kalken, in een haastig, paniekerig handschrift, haar vingers besmeurend met inkt, vlekken makend in het schriftje, nauwelijks beseffend wat ze schreef. Het gezoem van de vlieg leek zich in haar hoofd te hebben genesteld. Haar doorgaans zo aantrekkelijke handschrift zag er nu nog erger uit dan dat van Arun, en bij die gedachte raakte ze bijna weer verlamd.

‘Nog vijf minuten.’

Lata bleef doorschrijven, al wist ze nauwelijks wat ze schreef.

‘Pen neerleggen, alstublieft.’

Lata’s hand bleef zich over de bladzij bewegen.

‘Niet meer schrijven, alstublieft. Het is tijd.’

Lata legde haar pen neer en sloeg haar handen voor haar gezicht.

‘Breng uw tentamen naar voren alstublieft. Zorg dat uw registratienummer correct op de voorkant staat en dat uw eventuele extra schriftjes in de juiste volgorde liggen. Voor het verlaten van de zaal niet praten alstublieft.’

Lata leverde haar schriftje in. Toen ze de zaal uitliep legde ze haar rechterpols even tegen de koele aarden kruik.

Ze begreep niet wat er met haar aan de hand was.

3.4

Buiten de zaal bleef Lata een tijdje staan. Er stroomde zonlicht over de stenen traptreden. Het topje van haar middelvinger zat onder de donkerblauwe inkt, en ze stond er zorgelijk naar te kijken. Ze was bijna in tranen.

Op de trap stonden andere studenten Engels te praten. Het tentamen werd uitvoerig besproken; het hoogste woord had een optimistisch, mollig meisje dat op haar vingers natelde wat ze allemaal goed had beantwoord.

‘Eindelijk een tentamen waarvan ik zeker weet dat ik het prima heb gemaakt,’ zei ze. ‘Vooral die vraag over *King Lear*. Volgens mij was het antwoord “Ja”.’ Anderen keken opgewonden of somber. Ze waren het er allemaal over eens dat er een paar onnodig moeilijke vragen bij hadden gezeten. Iets verderop stond een groepje geschiedenisstudenten hun tentamen te bespreken, dat gelijktijdig in hetzelfde gebouw was afgenomen. De jongen die Lata in het Imperial Book Depot had aangesproken stond er ook bij, met een nogal bedenkelijk gezicht. Hij had de afgelopen paar maanden veel tijd gestoken in andere dingen dan studie – voornamelijk cricket – en dat had bij het tentamen zijn tol geëist.

Lata liep naar een bankje onder de gul-mohurboom en ging zitten om bij te komen. Thuis bij de lunch zou ze worden bestookt met vragen over het tentamen. Ze keek omlaag naar de rode bloesems die om haar voeten lagen. In haar hoofd hoorde ze nog steeds de vlieg zoemen.

Ondanks het gesprek met zijn studiegenoten had de jongen haar de trap af zien lopen. Toen ze op het achterste bankje onder de boom ging zitten, besloot hij een praatje met haar te gaan maken. Hij zei tegen zijn vrienden dat hij naar huis moest voor de lunch – dat zijn vader op hem wachtte – en haastte zich over het pad langs de gul-mohur. Bij de bank slaakte hij een kreet van verrassing en bleef staan.

‘Hallo,’ zei hij.

Lata keek op en herkende hem. Ze kleurde van schaamte omdat hij haar zo onmiskkenbaar verdrietig aantrof.

‘Je weet zeker niet meer wie ik ben?’ vroeg hij.

‘Jawel,’ zei Lata, verbaasd dat hij met haar bleef praten, ondanks haar overduidelijke wens dat hij door zou lopen. Ze deed er verder het zwijgen toe, en ook hij bleef even stil.

‘We hebben elkaar ontmoet in de boekwinkel,’ zei hij.

‘Ja,’ zei Lata. Toen voegde ze er haastig aan toe: ‘Laat me maar met rust. Ik heb geen zin om met iemand te praten.’

‘Het tentamen zeker?’

‘Ja.’

‘Maak je maar niet druk,’ zei hij. ‘Over vijf jaar weet je er niks meer van.’

Lata was diep verontwaardigd. Zijn gladde pseudowijsheid stond haar niet aan. Wie dacht hij wel dat hij was? Waarom vloog hij niet gewoon op – net als dat ellendige zoembeest?

‘Dat zeg ik maar,’ ging hij verder, ‘omdat een student van mijn vader eens geprobeerd heeft zelfmoord te plegen omdat hij zijn eindexamen had verknald. Maar goed dat het niet gelukt is, want toen de uitslag kwam bleek hij met lof geslaagd.’

‘Hoe kun je bij wiskunde nu ten onrechte denken dat het slecht was?’ vroeg Lata, die tegen wil en dank geïnteresseerd raakte. ‘Je uitkomsten zijn of goed, of fout. Bij geschiedenis of Engels kan ik het me nog voorstellen, maar...’

‘Tja, dat is een bemoedigende gedachte,’ zei de jongen, verheugd dat ze iets over hem had onthouden. ‘We hebben het waarschijnlijk allebei minder slecht gemaakt dan we denken.’

‘Dus jij hebt het ook niet best gedaan?’ vroeg Lata.

‘Nee,’ zei hij eenvoudig.

Lata geloofde hem eigenlijk niet helemaal, want hij zag er bepaald niet aangeslagen uit.

Ze zwegen even. Een paar vrienden van de jongen liepen langs het bankje en lieten een groet tactvol achterwege. Maar hij wist dat het ze er niet van zou weerhouden hem later stevig aan de tand te voelen over zijn ontluikende grote passie.

‘Maar luister, maak je geen zorgen...’ ging hij verder. ‘Een op de zes tentamens is gegarandeerd moeilijk. Wil je een droge zakdoek?’

‘Nee, dank je.’ Ze keek hem woedend aan, wendde zich toen af.

‘Toen ik daar stond, en me zo somber voelde,’ zei hij, naar de bovenste traptree wijzend, ‘zag ik dat jij er hier nog ellendiger aan toe was, en dat vrolijkte me op. Mag ik komen zitten?’

‘Alsjeblieft niet,’ zei Lata. Toen ze doorkreeg hoe bot dat had geklonken, zei ze: ‘Nee, ga je gang. Maar ik moet ervandoor. Ik hoop dat je het beter gemaakt hebt dan je denkt.’

‘En ik hoop dat jij je straks beter voelt dan nu,’ zei de jongen, die ging zitten. ‘Heeft het praatje met mij geholpen?’

‘Nee,’ zei Lata. ‘Helemaal niet.’

‘O,’ zei de jongen wat van zijn stuk gebracht. ‘Bedenk dan maar dat er belangrijker dingen in de wereld zijn dan tentamens.’ Hij leunde achterover op het bankje en keek op naar de oranjebloesems.

‘Zoals?’ vroeg Lata.

‘Vriendschap, bijvoorbeeld,’ zei hij een beetje streng.

‘Echt?’ vroeg Lata, die nu tegen wil en dank glimlachte.

‘Echt,’ zei hij. ‘Praten met jou heeft me in ieder geval opgevrolijkt.’ Maar hij bleef streng kijken.

Lata stond op en liep bij de bank weg.

‘Je hebt er geen bezwaar tegen als ik een eindje met je meeloop?’ zei hij, ook opstaand.

‘Ik kan je moeilijk tegenhouden,’ zei Lata. ‘India is tegenwoordig een vrij land.’

‘Al goed. Ik blijf wel hier op dit bankje aan je zitten denken,’ zei hij melodramatisch, terwijl hij weer ging zitten. ‘En aan die aantrekkelijke, geheimzinnige inktvlek bij je neus. Holi is alweer een tijdje voorbij.’

Lata klakte geërgerd met haar tong en liep weg. De jongen volgde haar met zijn blik, en dat voelde ze. Ze wreef met haar duim over haar besmeurde middelvinger om haar evenwicht te hervinden. Ze was kwaad op hem en op zichzelf, en van slag, omdat zijn onverwachte gezelschap haar zo onverwachts deugd deed. Maar het zorgde er in ieder geval wel voor dat ze haar ongerustheid – regelrechte paniek, eigenlijk – over haar slechte literatuurtentamen vergat, want ze moest nu hoognodig meteen in de spiegel kijken.

3.5

Later die middag maakten Lata en Malati met twee medestudenten – vanzelfsprekend ook van het vrouwelijk geslacht – een wandeling naar het jacarandaparkje waar ze graag zaten te studeren. Het jacarandaparkje was van oudsher alleen toegankelijk voor meisjes. Malati had een overdreven dik medisch studieboek bij zich.

Het was een bijzonder warme dag. De twee liepen hand in hand tussen de jacarandabomen. Er dwarrelden een paar zachtpaarse bloesems omlaag. Toen ze buiten gehoorsafstand van de anderen waren, vroeg Malati met ingehouden plezier: ‘Waar zit je mee?’

Lata keek haar vragend aan en Malati ging onverdroten verder: ‘Nee, nee, je hoeft me echt niet zo aan te kijken, ik weet dat je iets dwars zit. Ik weet zelfs ook wat je dwars zit. Ik heb zo mijn bronnen.’

Lata antwoordde: ‘Ik weet wat je gaat zeggen en het is niet waar.’

Malati keek haar vriendin aan en zei: ‘Al dat christelijke onderwijs op St. Sophia heeft een slechte invloed op je gehad, Lata. Je bent er een vreselijke

leugenaar van geworden. O nee, zo bedoel ik het niet. Ik bedoel, als je liegt, doe je dat vreselijk slecht.'

'Goed, wat wilde je dan zeggen?'

'Weet ik niet meer,' zei Malati.

'Toe nou,' zei Lata, 'daarvoor ik heb mijn boeken niet in de steek gelaten. Niet zo gemeen doen, niet zo raadselachtig doen en niet zo plagen. Het is allemaal al erg genoeg.'

'Waarom?' vroeg Malati. 'Ben je al verliefd? Het is hoog tijd, het voorjaar is voorbij.'

'Natuurlijk niet,' zei Lata verontwaardigd. 'Ben je gek?'

'Nee,' zei Malati.

'Waarom stel je dan van die rare vragen?'

'Ik heb gehoord over de vertrouwelijke manier waarop hij naar je toeliep toen je na het tentamen op het bankje zat,' zei Malati, 'dus nam ik aan dat jullie elkaar sinds het Imperial Book Depot af en toe hadden gezien.' Op basis van de beschrijving door haar informatiebron had Malati de conclusie getrokken dat het dezelfde jongen was geweest. En tot haar vreugde had ze gelijk.

Lata bekeek haar vriendin met meer irritatie dan genegenheid. Nieuwtjes verspreiden zich veel te snel, dacht ze, en Malati legt haar oortje overal te luisteren.

'We hebben elkaar helemaal niet af en toe gezien,' zei ze. 'Ik weet niet waar jij je informatie vandaan haalt, Malati. Hield je het maar bij muziek, of het nieuws, of iets zinnigs. Desnoods dat socialisme van jou. Dit was pas onze tweede ontmoeting, en ik weet niet eens hoe hij heet. Hier, geef me je studieboek, dan gaan we zitten. Als ik een paar alinea's lees van iets wat ik niet begrijp, ben ik zo weer de oude.'

'Je weet niet eens hoe hij heet?' vroeg Malati, die nu naar Lata keek alsof zij degene was die gek was. 'Arme jongen! Weet hij wel hoe jij heet?'

'Ik geloof dat ik hem dat in de boekhandel heb verteld. Ja, ik weet het weer. En toen vroeg hij aan mij of ik niet wilde weten hoe hij heette – en ik heb nee gezegd.'

'En nu wou je dat je ja had gezegd,' zei Malati, nauwlettend haar gezicht bekijkend.

Lata zweeg. Ze ging zitten en leunde tegen een jacaranda.

'En ik denk dat hij het je graag had verteld,' zei Malati, die ook ging zitten.

'Dat geloof ik zeker,' zei Lata lachend.

'Arm gekookt aardappeltje,' zei Malati.

'Arm gekookt wat?'

'Je weet wel – "Ga nu geen pepertjes bij gekookte aardappelen gooien",' zei Malati, Lata imiterend.

Lata kreeg een kleur.

‘Je vindt hem echt aardig, hè?’ vroeg Malati. ‘Niet liegen, want dat merk ik toch.’

Lata gaf niet meteen antwoord. Bij de lunch was het haar gelukt haar moeder redelijk kalm onder ogen te komen, ondanks die vreemde, trance-achtige toestand van het dramatentamen. Toen zei ze: ‘Hij zag dat ik van streek was over het tentamen. Het is vast niet gemakkelijk voor hem geweest om me weer aan te spreken nadat ik hem in de boekwinkel, min of meer, nou ja, had afgescheept.’

‘O, dat moet je niet zeggen,’ zei Malati luchtig. ‘Jongens zijn zo lomp. Hij heeft het misschien juist wel om de uitdaging gedaan. Ze dagen elkaar altijd uit om de idiootste dingen te doen – om met Holi het studentenhuis van de meisjes te bestormen bijvoorbeeld. Dan vinden ze zichzelf wel zó heldhaftig.’

‘Hij is niet lomp,’ zei Lata gepikeerd. ‘En over heldhaftigheid gesproken, ik vind dat het toch wel een klein beetje moed vereist om iets te doen waarvan je weet dat je er de kous op je kop voor kunt krijgen. Dat heb je in de Blue Danube zelf ook zo ongeveer gezegd.’

‘Geen moed, maar lef,’ zei Malati, die uitbundig genoot van de reacties van haar vriendin. ‘Jongens zijn niet verliefd, ze willen alleen laten zien dat ze lef hebben. Toen wij zojuist met z’n vieren naar het parkje liepen, zag ik een stel jongens op de fiets die ons op een aandoenlijke manier achterna kwamen. Eigenlijk wilden ze geen van beiden een confrontatie met ons riskeren, maar geen van beiden kon dat aan de ander toegeven. Het was dan ook een hele opluchting voor ze dat het een academische kwestie werd doordat we het parkje inliepen.’

Lata zweeg. Ze ging op het gras liggen en staarde door de takken van de jacaranda naar de lucht. Ze dacht aan de vlek op haar neus, die ze er voor de lunch had afgewassen.

‘Soms komen ze samen op je af,’ ging Malati verder, ‘en dan grijnzen ze meer tegen elkaar dan tegen jou. Maar soms zijn ze zo bang dat hun vrienden een betere babbel kunnen bedenken dan zij dat ze hun leven maar in eigen handen nemen en alléén op je af gaan. En waaruit bestaat die babbel dan? Negen van de tien keer is het “mag ik je aantekeningen lenen?” – al of niet getemperd met een lauw, halfhartig “Namasté”. Wat was de openingsbabbel van ons aardappeltje eigenlijk?’

Lata gaf Malati een schop.

‘Sorry – van je oogappel, bedoelde ik.’

‘Wat zei hij ook weer?’ zei Lata, bijna tegen zichzelf. Toen ze zich probeerde te herinneren hoe het gesprek precies was begonnen, besefte ze dat het in haar hoofd al vervaagd was, al had het nog maar een paar uur geleden plaatsgevonden. Wel was haar nog bijgebleven dat haar gespannenheid over de aanwezigheid van de jongen in een gevoel van verwarrende warmte was verkeerd: er was tenminste iemand, al was het maar een knappe onbekende, die had begrepen dat ze verbijsterd en van streek was geweest, en die dat belangrijk genoeg had gevonden om haar te willen opvrolijken.

3.6

Een paar dagen later was er een recital in het Bharatendu Auditorium, een van de twee grootste auditoria van de stad. Een van de uitvoerenden was ustad Majeed Khan.

Lata en Malati wisten allebei een kaartje te bemachtigen. Ook Hema was het gelukt – een lange, magere, ondernemende vriendin van hen die met talloze neven en nichten in een huis niet ver van de Nabiganj woonde. Ze stonden met z'n allen onder toezicht van een streng ouder familielid dat door iedereen oom, 'Tauji', werd genoemd. Hema's Tauji had zijn handen vol, want hij was niet alleen verantwoordelijk voor het welzijn en de reputatie van de meisjes, maar moest er ook op toezien dat de jongens niet de talloze streken uithaalden waar jongens nu eenmaal toe geneigd zijn. Vaak had hij het lot verwenst dat hem in deze universiteitsstad tot de enige vertegenwoordiger van een grote, ver uitgewaaierde familie had gemaakt. Hij had wel eens gedreigd iedereen linea recta terug te sturen naar huis als ze hem weer eens meer last bezorgden dan hij aankon. Maar zijn vrouw, die door iedereen tante, 'Taiji' werd genoemd, en die weliswaar zelf bijna zonder enige tolerantie of bewegingsvrijheid was grootgebracht, zou het hebben verdrotten als haar nichtjes en achternichtjes ook zo ingeperkt hadden moeten worden. Zij wist voor de meisjes te bereiken wat hunzelf met een directere aanpak nooit gelukt zou zijn.

Zo hadden Hema en haar nichtjes die avond beslag weten te leggen op Tauji's enorme bruinrode Packard, en reden ze de stad rond om hun vriendinnen op te halen voor het concert. Zodra Tauji uit het zicht was, waren ze zijn getergde afscheidscapitool vergeten. 'Bloemen? Bloemen in je haar? Er in tentamentijd tussenuit gaan – en naar die frivole muziek luisteren! Straks denkt iedereen dat jullie helemaal losgeslagen zijn – zo vinden jullie nooit een man.'

Elf meisjes, onder wie Lata en Malati, doken bij het Bharatendu Auditorium op uit de Packard. Vreemd genoeg waren hun sari's niet gekreukt, al oogden ze misschien een tikje verformfaaid. Opgewonden pratend brachten ze voor het auditorium elkaars en hun eigen haar in orde. Daarna stroomden ze in een drukke warreling van kleur naar binnen. Er was geen plaats om allemaal bij elkaar te gaan zitten, daarom splitsten ze zich in twee- en drietallen, en zochten opgetogen en nog even spraakzaam een plaats. Aan het plafond wentelden een paar ventilatoren, maar het was een drukkend hete dag geweest, en het was benauwd in het auditorium. Lata en haar vriendinnen begonnen zich met hun programma's koelte toe te wuiven en wachtten tot het recital zou beginnen.

De eerste helft bestond uit een teleurstellend middelmatig sitarrecital door een bekende musicus. In de pauze stonden Lata en Malati bij de trap in de lobby toen Aardappeltje op hen af kwam.

Malati zag hem het eerst, gaf Lata een por om haar op hem te wijzen, en zei: 'Ontmoeting nummer drie. Ik ben weg.'

‘Hier blijven Malati, toe,’ zei Lata plotseling radeloos, maar Malati was al verdwenen, met de aansporing: ‘Geen muis zijn. Wees een tijgerin.’

De jongen liep met vrij zelfverzekerde passen op haar af.

‘Mag ik je storen?’ vroeg hij, niet erg luid.

Lata verstond in het lawaai van de drukke lobby niet wat hij zei, en gaf dat met een gebaar te kennen.

De jongen vatte dat op als toestemming om haar te benaderen. Hij kwam glimlachend dichterbij en zei: ‘Ik vroeg me af of ik je mocht storen.’

‘Storen?’ vroeg Lata. ‘Ik was niets aan het doen.’ Haar hart klopte snel.

‘Ik bedoelde, je storen in je gedachten.’

‘Die had ik niet,’ zei Lata, terwijl ze probeerde een plotselinge overdaad van ontsprende gedachten in toom te krijgen. Ze moest denken aan Malati’s opmerking dat ze slecht kon liegen en voelde het bloed naar haar wangen stijgen.

‘Benauwd daarbinnen,’ zei de jongen. ‘Hier ook, trouwens.’

Lata knikte. Ik ben geen muis en ook geen tijgerin, dacht ze. Ik ben een stekelvarken.

‘Prachtige muziek,’ zei hij.

‘Ja,’ zei Lata, al had ze dat niet gevonden. Zijn aanwezigheid zo dichtbij deed haar tintelen. Bovendien vond ze het gênant dat iedereen haar met een jongen kon zien staan. Als ze om zich heen keek, zou ze een bekende naar haar zien kijken, dat wist ze zeker. Maar omdat ze al twee keer onaardig tegen hem was geweest wilde ze hem onder geen beding nogmaals afpoeieren. Wel vond ze het moeilijk het gesprek van haar kant op gang te houden nu ze zulke verwarring voelde. Ze kon hem niet in de ogen zien en sloeg haar blik neer.

De jongen zei: ‘...al kom ik hier natuurlijk niet vaak. En jij?’

Lata werd in verlegenheid gebracht omdat het voorgaande niet tot haar was doorgedrongen en gaf geen antwoord.

‘Je zegt niet veel,’ zei hij.

‘Ik zeg nooit veel,’ zei Lata. ‘Zo zijn we mooi in evenwicht.’

‘Dat is niet waar,’ zei de jongen met een glimlachje. ‘Toen jullie binnenkwamen waren jij en je vriendinnen aan het kwetteren als een troep papegaaien – en een paar van jullie kwetterden nog toen de sitarspeler aan het stemmen was.’

Lata keek een beetje pinnig op en vroeg: ‘Denk jij dan dat mannen minder kwetteren en babbelen dan vrouwen?’

‘Inderdaad,’ zei de jongen luchtig, blij dat ze eindelijk iets zei. ‘Het is een biologisch gegeven. Mag ik je een oud verhaal over Akbar en Birbal vertellen? Heel relevant voor dit onderwerp.’

‘Dat weet ik niet,’ antwoordde Lata. ‘Ik kan je pas zeggen of je het had moeten vertellen nadat ik het gehoord heb.’

‘Bij onze volgende ontmoeting dan misschien?’

Lata’s reactie hierop was bijzonder koel.

‘Die zal wel niet uitblijven,’ zei ze. ‘We komen elkaar blijkbaar steeds bij toeval tegen.’

‘Moeten we het dan echt aan het toeval overlaten?’ vroeg de jongen. ‘Toen ik het over jou en je vriendinnen had, bedoelde ik eigenlijk dat ik vooral oog had voor jou. Zodra ik je zag binnenkomen vond ik je er heel bekoorlijk uitzien – in die simpele groene sari met alleen een witte roos in je haar.’

Dat ‘vooral’ stak Lata even, maar de rest klonk haar als muziek in de oren. Ze glimlachte.

Hij glimlachte terug en werd plotseling heel praktisch.

‘Er is een bijeenkomst van het Literair Genootschap van Brahmipur, vrijdagmiddag vijf uur bij de oude Nowrojee thuis – Hastings Road 20. Dat is vast wel interessant – en iedereen die zin heeft is welkom. Nu de academische vakantie eraan komt, willen ze er graag mensen van buitenaf bij om het aantal op peil te houden.’

De academische vakantie, dacht Lata. Misschien zullen we elkaar dan toch nooit meer zien. Die gedachte stemde haar treurig.

‘O, ik weet al wat ik je nog wilde vragen,’ zei ze.

‘Ja?’ vroeg de jongen met een verraste blik. ‘Zeg het maar.’

‘Hoe heet je?’ vroeg Lata.

Er brak een blijde grijns door op het gezicht van de jongen. ‘Ah!’ zei hij. ‘Ik dacht al dat je het nooit zou vragen. Ik heet Kabir, maar mijn vrienden noemen me tegenwoordig Galahad.’

‘Waarom?’ vroeg Lata verbaasd.

‘Omdat ze denken dat ik voortdurend jonkvrouwen in nood red.’

‘Ik was niet zo in nood dat ik gered hoefde te worden,’ zei Lata.

Kabir schoot in de lach. ‘Ik weet dat, en jij weet dat, maar mijn vrienden zijn sufferds,’ zei hij.

‘Die van mij ook,’ zei Lata trouweloos. Malati had haar immers in de steek gelaten.

‘Zullen we dan ook maar onze achternamen uitwisselen?’ vroeg de jongen, die zijn meevaller wilde uitbuiten.

Uit een soort instinct tot zelfbehoud zweeg Lata even. Ze mocht hem graag, en hoopte vurig dat ze hem zou weerzien – maar straks vroeg hij haar ook nog naar haar adres. Ze kreeg visioenen van kruisverhoren door haar moeder.

‘Nee, laten we dat maar niet doen,’ zei Lata. Toen ze merkte hoe plompverloren dat klonk, waarmee ze hem misschien gekwetst had, flapte ze er haastig het eerste uit wat in haar opkwam. ‘Heb je broers en zusters?’

‘Ja, een jonger broertje.’

‘Geen zusjes?’ Lata glimlachte, al wist ze niet precies waarom.

‘Tot verleden jaar had ik een jonger zusje.’

‘O – wat erg,’ zei Lata ontzet. ‘Wat moet dat vreselijk zijn geweest voor jou – en voor je ouders.’

‘Nou, voor mijn vader dan,’ zei Kabir zacht. ‘Maar het ziet er naar uit dat ustad Majeed Khan al is begonnen. Misschien moesten we maar naar binnen gaan.’

Lata, overspoeld door een golf van medeleven, ja tederheid, hoorde niet wat hij zei maar volgde hem toen hij naar de deur liep. In de zaal was de maestro al aan zijn langzame, magnifieke uitvoering van raga Shri begonnen. Ze gingen uiteen, liepen naar hun oude plaatsen, en zetten zich om te luisteren.

3.7

In normale omstandigheden zou Lata gebiologeerd zijn geweest door de muziek van ustad Majeed Khan. Malati, die naast haar zat, was dat zeker. Maar door Lata's ontmoeting met Kabir waaierden haar gedachten zoveel verschillende richtingen uit, en dan nog meestal tegelijkertijd, dat ze net zo goed naar stilte had kunnen luisteren. Ze voelde zich ineens licht om het hart en begon te glimlachen bij de gedachte aan de roos in haar haar. Even later dacht ze terug aan het laatste deel van hun gesprek en verweet ze zich haar ongevoeligheid. Ze probeerde te begrijpen wat hij had bedoeld met dat – zo zacht uitgesproken – ‘Nou, voor mijn vader dan.’ Was zijn moeder dan al dood? Dan bevonden Kabir en zij zich in een wonderlijk symmetrische situatie. Of was zijn moeder zo van haar gezin vervreemd dat ze niets wist van de dood van haar dochter, of was ze er misschien niet al te rouwig om? Waarom bedenk ik van die onwaarschijnlijke dingen? vroeg Lata zich af. Want moest de uitspraak van Kabir: ‘Tot verleden jaar had ik een jonger zusje,’ wel per se tot de conclusie leiden die Lata automatisch had getrokken? Al was die arme jongen door de laatste woorden die ze hadden uitgewisseld zo stilletjes en gespannen geraakt dat hij zelf had voorgesteld om terug te gaan naar de zaal.

Malati was vriendelijk en verstandig genoeg om haar niet te porren of aan te kijken. En al gauw ging ook Lata volledig op in de muziek.

De volgende keer dat Lata Kabir zag, was hij allesbehalve stilletjes en gespannen. Ze liep over de campus met een boek en een map onder haar arm toen ze hem met een andere student, ook in crickettenue, over het pad naar de sportvelden zag slenteren. Kabir zwaaide onder het lopen losjes met een slaghout en ze waren zo te zien ontspannen aan de praat. Lata liep te ver achter hen om er iets te van verstaan. Plotseling gooide Kabir zijn hoofd in zijn nek en klonk er een schallende lach. Hij zag er zo aantrekkelijk uit in het licht van de ochtendzou en zijn lach was zo open en zorgeloos dat Lata, die van plan was geweest om af te slaan naar de bibliotheek, hem onwillekeurig bleef volgen. Het verbaasde haar, maar ze berispte zichzelf niet. Waarom ook niet? dacht ze. Hij heeft mij al drie keer benaderd, dus waarom zou ik hem niet een keertje volgen? Alleen dacht ik dat het cricketseizoen al voorbij was. Ik wist niet dat er midden in de tentamentijd nog wedstrijden waren.

In werkelijkheid ging Kabir met zijn vriend alleen maar wat trainen in de netkooi. Zo ontspande hij zich wel vaker tussen het studeren door. Vlak bij het achterste gedeelte van de sportvelden, waar de trainingsnetten waren, stond een bamboebosje. Lata ging ongezien in de schaduw zitten kijken hoe de twee om beurten in de weer gingen met slaghout en bal. Ze wist niets van cricket af – zelfs Prans enthousiasme had haar niet beïnvloed – maar verzonk in een soort soezerige trance door de aanblik van Kabir, die, volledig in het wit, met een shirt dat openstond bij de hals, blootshoofds en met warrig haar, aan kwam rennen om te bowlen, of bij de lijn vaardig en soepel het slaghout hanteerde. Kabir was zo tegen de een meter tachtig, slank en gespierd, met een ‘lichte, tikje maïskleurige’ teint, een arendsneus, en zwart, golvend haar. Lata wist niet hoe lang ze daar zat, maar het moest minstens een half uur zijn geweest. Het geluid van bat tegen bal, het geritsel van een briesje in de bamboe, het getjilp van een troepje mussen, de roep van een paar beo’s, en vooral het geluid van het ongedwongen gelach en onverstaanbare gepraat van de jongens zorgden er al met al voor dat ze zichzelf bijna vergat. Pas veel later kwam ze weer bij zinnen.

Ik gedraag me als een dweperige gopi, dacht ze. Straks word ik nog jaloers op Kabirs bat in plaats van op Krishna’s fluit! Ze glimlachte bij die gedachte, stond toen op, veegde een paar dorre blaadjes van haar salwaar-kameez en liep – nog steeds onopgemerkt – dezelfde weg terug die ze gekomen was.

‘Je moet uitzoeken wie hij is,’ zei ze die middag tegen Malati, terwijl ze een blaadje afplukte en er gedachteloos mee heen en weer streek over haar arm.

‘Wie?’ vroeg Malati. Ze was opgetogen.

Lata klakte geërgerd met haar tong.

‘Tja, ik had je na het concert wel iets over hem kunnen vertellen,’ zei Malati, ‘maar je gaf me de kans niet.’

‘Wat dan?’ vroeg Lata hoopvol.

‘Eerst maar eens twee feitjes om te beginnen,’ zei Malati plagerig. ‘Hij heet Kabir en hij speelt cricket.’

‘Maar dat weet ik al,’ protesteerde Lata. ‘En het is ook ongeveer het enige wat ik weet. Weet je verder niets?’

‘Nee,’ zei Malati. Ze speelde met de gedachte de familie van een criminele inslag te voorzien, maar vond dat toch te gortig.

‘Maar je zei “om te beginnen”. Dan moet je toch nog meer hebben?’

‘Nee,’ zei Malati. ‘Net toen ik mijn bron verder wilde uithoren begon de tweede helft van het concert.’

‘Ik weet zeker dat je alles over hem te weten kunt komen als je er je best voor doet,’ zei Lata met een roerend vertrouwen in haar vriendin.

Daar had Malati haar twijfels over. Ze had een brede kennissenkring. Maar de collegeperiode liep ten einde en ze wist niet bij wie ze met haar navraag zou moeten beginnen. Sommige studenten – die hun tentamens achter de rug hadden – waren al uit Brahmipur vertrokken, onder wie ook haar informatiebron bij het concert. Zelf zou ze over een paar dagen voor een tijdje naar Agra vertrekken.

‘Detectivebureau Trivedi moet wel eerst wat aanknopingspunten hebben,’ zei ze. ‘En veel tijd is er niet meer. Ga nog eens goed jullie gesprekken na. Weet je misschien nog iets anders over hem waarmee ik verder kan?’

Lata dacht een tijdje na maar er diende zich niets aan. ‘Nee, niks,’ zei ze. ‘Of, wacht even – zijn vader geeft wiskunde.’

‘Aan de universiteit van Brahmipur?’ vroeg Malati.

‘Dat weet ik niet,’ zei Lata. ‘En nog iets: ik geloof dat hij dol is op literatuur. Hij wil dat ik morgen naar de bijeenkomst van het Literair Genootschap kom.’

‘Dan ga je daar toch heen en vraag je wat je over hem wil weten,’ zei Malati, die in een Boude Aanpak geloofde. ‘Of hij zijn tanden met Kolynos poetst, bijvoorbeeld. “Een Kolynoslach is een lach met magie.”’

‘Dat kan ik echt niet,’ zei Lata, zo heftig dat Malati er een beetje van schrok.

‘Je valt toch niet voor hem!’ zei ze. ‘Je weet hoegenaamd niets van hem af – niet uit welk milieu hij komt, niet eens zijn achternaam.’

‘Ik heb het gevoel dat ik belangrijker dingen over hem weet dan naam of milieu,’ zei Lata.

‘Ja ja,’ zei Malati, ‘hoe wit zijn tanden zijn en hoe zwart zijn haar. “Ze zweefde op een magische wolk, hoog in de lucht, en voelde met iedere vezel van haar wezen hoe zijn sterke aanwezigheid haar omgaf. Hij was haar hele universum. Hij was het begin, het einde, het hele alfabet van haar bestaan.” Ik ken het gevoel.’

‘Als je er de draak mee gaat steken...’ zei Lata, die haar wangen warm voelde worden.

‘Nee, nee, nee, nee, nee,’ zei Malati nog steeds lachend. ‘Ik zal mijn best doen om zoveel mogelijk aan de weet te komen.’

Er schoten diverse ideeën door haar hoofd: cricketverslagen in het universiteitsblad? De wiskundefaculteit? Bureau Inschrijvingen?

En ze zei: ‘Laat Aardappeltje maar aan mij over. Ik bedelf hem onder de pepertjes en zal hem op een presenteerblaadje aan je aanbieden. Trouwens, Lata, wie jou zo ziet zou geen idee hebben dat jij nog een tentamen voor de boeg hebt. Verliefd zijn staat je goed! Moet je vaker doen.’

‘Komt in orde,’ zei Lata. ‘Als je eenmaal arts bent, schrijf je het maar aan al je patiënten voor.’

3.9

De volgende dag kwam Lata om vijf uur bij Hastings Road 20 aan. Die ochtend had ze haar laatste tentamen gedaan. Ze was ervan overtuigd dat ze het slecht had gemaakt, maar zodra ze van streek begon te raken, dacht ze aan Kabir en vrolijkte ze meteen weer op. Ze keek of ze hem zag tussen de ongeveer vijftien mannen en vrouwen die bijeenzaten in de salon van de oude heer Nowrojee – het vertrek waar sinds mensenheugenis de wekelijkse bijeenkomsten van het Literair Genootschap van Brahmipur plaatsvonden. Maar Kabir was er nog niet, of hij was van gedachten veranderd.

De salon stond vol bol gestoffeerde fauteuils met bloempatronen, met nog meer bloempatronen op nog bollere kussens.

Nowrojee, een kleine, magere, zachtaardige man, met een onberispelijk wit sijkje en een onberispelijk lichtgrijs pak, zat de bijeenkomst voor. Hij zag een nieuw gezicht, stelde zich aan Lata voor en heette haar welkom. De anderen, die in kleine groepjes bijeen zaten of stonden, schonken geen aandacht aan haar. Aanvankelijk wist ze zich met haar houding geen raad, en ze ging wat door een raam naar buiten staan kijken, naar een kleine, goed verzorgde tuin met een zonnewijzer in het midden. Ze verlangde zo naar zijn komst dat ze de gedachte dat hij misschien niet op zou komen dagen met geweld verjoeg.

‘Goeiemiddag, Kabir.’

‘Goeiemiddag, meneer Nowrojee.’

Lata draaide zich om bij het horen van Kabirs naam en het geluid van zijn lage, prettige stem, en schonk hem zo’n blije lach dat hij zijn hand tegen zijn voorhoofd sloeg en een paar passen achteruit wankelde.

Ze wist niet wat ze moest denken van die zotternij, die verder gelukkig door niemand was opgemerkt. Nowrojee was aan het langwerpige tafeltje voor in het vertrek gaan zitten en kuchte om de aandacht te krijgen. Lata en Kabir namen plaats op een lege bank tegen de achterwand. Nog voor ze iets tegen elkaar konden zeggen, overhandigde een middelbare man met een vrolijk

vollemaansgezicht en blinkende ogen hun allebei een stapeltje doorslagen die zo te zien vol stonden met gedichten.

‘Makhijani,’ sprak hij raadselachtig in het voorbijgaan.

Nowrojee nam een slokje water uit een van de drie voor hem staande glazen. ‘Geachte medeleden van het Literair Genootschap van Brahmipur – en vrienden,’ zei hij met een stem die Lata en Kabir nauwelijks bereikte, ‘we zijn hier samen voor de zestienhonderdachtennegentigste bijeenkomst van ons genootschap. Ik verklaar de bijeenkomst nu voor geopend.’

Droefgeestig keek hij uit het raam, en met een zakdoek poetste hij zijn brilleglazen. Toen ging hij verder: ‘Ik weet nog dat Edmund Blunden ons toesprak. Hij zei – ik herinner het me nog als de dag van gisteren – hij zei...’

Nowrojee zweeg, kuchte, en keek op het blaadje dat voor hem lag. Zijn huid leek even dun als het papier.

Hij vervolgde: ‘Bijeenkomst zestienhonderdachtennegentig. Poëzievoordracht van eigen werk door leden van het genootschap. Ik zie dat er al kopieën zijn uitgedeeld. Volgende week zal professor Mishra van het Engelse instituut een lezing komen geven over het onderwerp: “Eliot: Waarheen?”’

Lata, die professor Mishra ondanks het roze waas waarmee hij nu in gedachten voor haar was omgeven graag hoorde spreken, keek belangstellend op, al was de titel wat duister.

‘Drie dichters zullen vandaag voordragen uit eigen werk,’ ging Nowrojee verder, ‘waarna u zich hopelijk voor de thee bij ons zult voegen. Tot mijn spijt zie ik dat mijn jonge vriend de heer Sorabjee niet de tijd heeft kunnen vinden om te komen,’ voegde hij er op mild verwijtende toon aan toe.

Sorabjee, zevenenvijftig jaar oud, en – evenals Nowrojee zelf – een pars, was de decaan van de universiteit van Brahmipur. Hij sloeg zelden een bijeenkomst van een literair genootschap van de universiteit of van de stad zelf over. Wel wist hij altijd die bijeenkomsten te vermijden waarop de leden het resultaat van eigen literaire inspanningen voordroegen.

De heer Nowrojee glimlachte onzeker. ‘De dichters die vandaag voorlezen zijn dr. Vikas Makhijani, mevrouw Supriya Joshi...’

‘Shrimati Supriya Joshi,’ bulderde een vrouwenstem. De rondborstige mevrouw Joshi was opgestaan om Nowrojee te corrigeren.

‘Uh, ja, onze, uh, getalenteerde dichteres shrimati Supriya Johi – en uiteraard ikzelf, de heer R.P. Nowrojee. Aangezien ik al achter de tafel zit, zal ik gebruik maken van het voorzittersprivilege en eerst zelf mijn gedichten ten gehore brengen – bij wijze van aperitief voor de degelijker kost die zal volgen. Bon appétit.’ Hij permitteerde zich een tamelijk vreugdeloos grinniklachje voor hij zijn keel schraapte en nog een slokje water nam.

‘Het eerste gedicht dat ik zou willen voordragen is getiteld “Teedre passie”,’ zei de heer Nowrojee op afgemeten toon. En hij las het volgende gedicht:

Een teedre passie pijnigt mij,
waarvan de schim nooit sterven zal.
Het najaar komt met hees geschrei
een teedre passie pijnigt mij,
en ook de zoete maand van mei
kwelt me met liefdes tranenval.
een teedre passie pijnigt mij,
waarvan de schim nooit sterven zal.

Bij het eind van zijn vers gekomen, leek Nowrojee manmoedig zijn tranen weg te slikken. Hij liet zijn blik over de tuin glijden, over de zonnewijzer, vermande zich en zei: ‘Dat was een rondeel. Nu zal ik een ballade voordragen. De titel is “Verzonken vlammen”.’

Nadat hij met slinkend elan de vlammen plus nog drie andere, soortgelijke gedichten had voorgedragen, zweeg hij – alle emotie opgebruikt. Toen stond hij op, als iemand die een eindeloze, uitputtende reis heeft volbracht, en ging zitten in een crapaud in de buurt van het voorzitterstafeltje.

In de korte pauze voor de volgende voordracht keek Kabir Lata onderzoekend aan, en zij keek vragend terug. Ze probeerden allebei hun lachen in te houden, en elkaar aankijken maakte dat er niet eenvoudiger op.

Gelukkig stormde de vrolijke man met het vollemaansgezicht die hun eerder zijn gedichten had overhandigd nu energiek op de tafel af en zei alvorens plaats te nemen het simpele woord: ‘Makhijani.’

Na die aankondiging van zijn naam keek hij nog vergenoegder dan eerst. Hij bladerde door zijn stapel vellen met een uitdrukking van intense, genotvolle concentratie en lachte toen naar Nowrojee, die wegdook in zijn stoel als een musje dat schuilt voor een orkaan. Nowrojee had dr. Makhijani op een gegeven moment van voordragen proberen te weerhouden, maar was toen op zo’n beminnelijke verbolgenheid gestuit dat hij gezwicht was. Omdat hij echter eerder die dag de kopieën had gelezen, wenste hij nu niets liever dan dat het banket bij het aperitief was geëindigd.

‘Een lofdicht op Moeder India,’ zei dr. Makhijani gewichtig en keek zijn toehoorders toen stralend aan. Hij boog zich naar voren met de concentratie van een potige smid en las zijn gedicht voor, inclusief de nummers van de coupletten, waar hij op hamerde als op hoefijzers.

1.
Wie heeft niet ooit gezien hoe leit
aan bonte borst van Moeder, een kindje, in lomp’ of zijd’?
Liefde van milde Moeder lavend als wolk die bui belooft.
In dichterlijke spraak, Moeder, voor u neig ik het hoofd.

2.
Welk schaamle gave voor zieke van de arts.
Hart hij wel hoort, maar voelt hij ook de smart?
Waar is de dokter die mij helen kan?
Waarom lijdt Moeder? Op wie schuift men schuld ervan?

3.
Kledij regendoordrenkt van mei of moesson,
als schoon Savitri drukt zij zoons aan boezem,
ontrukt aan Yama; zo houdt zij dood in toom
met miljoenen in een natie kuis en vroom.

4.
Van oever van Kanyakumari tot Kasjmier
van tijger van Assam tot wild beest van Gir,
dáár nu de dageraad der vrijheid baadt,
gitzwarte Ganga-lokken omkransen haar gelaat.

5.
Hoe schetst men kneveling van reine Moeder
door lage liederlijke wetsbehoeder?
Britten moordhaftig, Indiërs slaafs en laf
een schande die slechts wissen kan het grijnzend graf.

Tijdens het lezen van dat laatste couplet raakte dr. Makhijani in staat van hoge opwinding, maar het volgende bracht zijn gemoedsrust terug:

6.
Laat mij herdenken historie's trotse helden,
gelaafd aan Moeders borsten, strijdend op de velden.
Vurig vechtend, torsend wereld van gewicht,
daarop werd stevig Indiase staat gesticht.

Met een knikje naar de nerveuze Nowrojee, bezong dr. Makhijani nu diens naamgenoot, een van de voorvechters van de Indiase onafhankelijkheid:

7.
Dadabhai Naoroji betrad het parlement
door Finsbury gekozen, gelijk de Hemel zegen zendt.
Maar hij vergat niet Moeders rijpe borsten
dromend van India, een leven zonder vorsten.

Lata en Kabir keken elkaar met een mengeling van verrukking en afschuw aan.

8.

B.G. Tilak uit Maharashtra kwam.

‘Swaraj mijn geboorterecht is’ kreet hij in vuur en vlam.

Wrede cipiers hem zonden naar smoorheet gevang
in Forten van Mandalay, zes volle jaren lang.

9.

Schande van Moeder boud Bengalen smaadde en schond.

Pistool van terrorist zich in hand van Kalikind bevond.

Draupadi’s sari windend zich af en af –

witte Duryodhanas lachend ter hoon en straf.

De stem van dr. Makhijani trilde van vechtlust bij deze levendige regels. Vele coupletten later ging hij over op figuren uit het nabije verleden en het heden:

26.

Mahatma kwam tot ons als ’s zomers ‘andhi’,

wegvegen mest en stof, deed M.K. Gandhi.

Moord besmeurde vrede tot onzegbaar leed

pijn en respect omhullen mij als boetekleed.

Op dit punt kwam dr. Makhijani bij wijze van eerbetoon overeind, om de laatste drie coupletten rechtop te blijven staan:

27.

Toen de Britten dan toch gingen, eens en vooral

kregen we als premier onze eigen Jawahar Lal.

In wolk van rooskleur kwam hij op de troon

en gaf ons India een luisterrijke naam tot kroon.

28.

Sikh, moslim en hindoe eren hem; ook christen,

Pars, jaina en boeddhisten.

Brandpunt van blikken is hij, waar hij schrijdt

ademend een geest van grootse majesteit.

29.

Wij allen zijn een meester, ieder een radja of een rani,

geen slaaf, noch hoog of laag, zegt Makhijani.

Vrijheid gelijkheid broederschap, gerechtigheid als in de Wet

tot eerbewijs aan Moeder ons tot Grond gezet.

In de traditie van de Urdu- en Hindipoëzie had de poëet in het slotcouplet zijn eigen naam verwerkt. Toen wiste hij zich het zweet van het voorhoofd en ging stralend zitten.

Kabir had iets op een briefje zitten krabbelen. Hij gaf het door aan Lata; per ongeluk raakten hun handen elkaar. Al probeerde ze op dat moment net uit alle macht haar lachen in te houden, bij zijn aanraking voelde ze een schokje van opwinding. Na een paar tellen was hij het die zijn hand wegtrok; ze keek wat hij had geschreven.

Subiet vertrek uit dichterlijke woonst
is wat ik wens, ondanks verzen schoonst
Verloochen vriendschap niet! Ontvlucht met mij de euforie
van 't hoog poëtendom van Nowrojee.

Het kon weliswaar niet aan dr. Makhijani's prestaties tippen, maar de strekking was zonneklaar. Lata en Kabir stonden als op bevel haastig op en bereikten de voordeur voor de te kort gedane dr. Makhijani hen kon onderscheppen.

Buiten op de nuchtere straat bleven ze een tijdje uitgelaten staan lachen, elkaar bestokend met citaten uit dr. Makhijani's vaderlandslievende lofdicht. Toen ze waren uitgelachen zei Kabir tegen haar: 'Zullen we ergens koffie gaan drinken? We kunnen naar de Blue Danube.'

Lata, die bang was dat ze een bekende tegen zouden komen en die al aan Rupa Mehra dacht, zei: 'Nee, dat gaat echt niet. Ik moet terug naar huis. Naar mijn Moeder,' voegde ze er schalks aan toe.

Kabir kon zijn ogen niet van haar af houden.

'Maar je hebt al je tentamens gedaan,' zei hij. 'Dat moet je toch vieren? Ik ben degene met nog twee stuks voor de boeg.'

'Kon ik dat maar. Maar ik ben al heel ver gegaan door jou hier te ontmoeten.'

'Dan kunnen we elkaar in ieder geval hier volgende week toch weer zien? Voor "Eliot: Waarheen?"' Kabir maakte een zwierig gebaar, als een soort mondaine hoveling, en Lata glimlachte.

'Maar ben je komende vrijdag dan nog wel in Brahmipur?' vroeg ze. 'De vakantie...'

'O, jawel hoor,' zei Kabir. 'Ik woon hier.'

Hij had geen zin om afscheid te nemen, maar deed het uiteindelijk toch.

'Tot volgende vrijdag dan – of eerder,' zei hij, op zijn fiets stappend. 'Weet je zeker dat ik je niet ergens kan afzetten – op mijn tweepersoonsfiets? Met of zonder inktvlek zie je er prachtig uit.'

Lata keek blozend om zich heen.

'Ja, dat weet ik zeker. Dag,' zei ze. 'En... nou ja, bedankt.'

Thuisgekomen meed Lata haar moeder en zus door rechtstreeks naar haar slaapkamer te lopen. Ze ging op bed naar het plafond liggen staren, net zoals ze een paar dagen daarvoor op het gras door de jacarandatakken naar de lucht had liggen staren. Die toevallige aanraking van zijn hand toen hij haar het briefje gaf, dat wilde ze herbeleven, meer dan wat dan ook.

Later, onder het eten, ging de telefoon. Lata zat er het dichtst bij en nam op.

‘Hallo?’ zei Lata.

‘Hallo – Lata?’ vroeg Malati.

‘Ja,’ zei Lata verheugd.

‘Ik ben het een en ander aan de weet gekomen. Ik ga vanavond voor twee weken weg, dus ik vond dat je het maar meteen moest weten. Ben je alleen?’ voegde Malati er voorzichtig aan toe.

‘Nee,’ zei Lata.

‘Ben je het komende halfuur nog alleen?’

‘Nee, ik denk het niet,’ zei Lata.

‘Het is geen goed nieuws, Lata,’ zei Malati ernstig. ‘Je kunt hem maar beter vergeten.’

Lata zweeg.

‘Ben je er nog?’ vroeg Malati bezorgd.

‘Jawel,’ zei Lata met een blik op de andere drie aan tafel. ‘Ga door.’

‘Nou, hij speelt in het cricketteam van de universiteit,’ zei Malati, die er tegenop zag om haar vriendin het dodelijke nieuws te vertellen. ‘Er staat een foto van het team in het universiteitsblad.’

‘Ja?’ vroeg Lata niet-begrijpend. ‘Maar wat...’

‘Lata,’ zei Malati, die er niet langer omheen kon draaien. ‘Zijn achternaam is Durrani.’

En wat dan nog? dacht Lata. Wat betekent dat dan? Dat hij uit Sindh komt of zo? Net als... tja... Chetwani of Advani of... of Makhijani?’

‘Hij is moslim,’ zei Malati, haar gedachtegang onderbrekend. ‘Ben je er nog?’

Lata staarde recht voor zich uit. Savita legde haar vork en mes neer en keek haar zusje bezorgd aan.

Malati ging verder: ‘Je hebt geen enkele kans. Je familie zal faliekant op hem tegen zijn. Zet hem maar uit je hoofd. Ben je weer een ervaring rijker. En zorg dat je voortaan van iemand met een onduidelijke voornaam de achternaam aan de weet komt... Waarom zeg je niks? Luister je wel?’

‘Jawel,’ zei Lata, met een hart dat in rep in roer was.

Ze werd bestormd door ontelbare vragen, en had meer dan ooit behoefte aan haar vriendins goede raad, medeleven en steun. Langzaam en uitdrukkeloos zei ze: ‘Ik moet nu ophangen. We zitten aan tafel.’

Malati zei: ‘Het is niet bij me opgekomen... het is gewoon niet bij me opgekomen... maar heb jij er dan ook niet aan gedacht? Met zo’n naam... al zijn alle Kabirs die ik ken hindoe – Kabir Bhandare, Kabir Sondhi...’

‘Het is niet bij me opgekomen,’ zei Lata. ‘Bedankt, Malu,’ zei ze, het koosnaampje gebruikend waarmee ze Malati soms aansprak. ‘Bedankt voor... je weet wel...’

‘Ik vind het zo erg. Arme Lata.’

‘Nee. Tot over twee weken.’

‘Lees maar een paar Wodehousjes,’ zei Malati bij wijze van afscheidsadvies. ‘Dag.’

‘Dag,’ zei Lata, en zorgvuldig hing ze de hoorn op de haak.

Ze ging weer aan tafel zitten, maar eten lukte niet meer. Rupa Mehra wilde meteen weten wat er aan de hand was. Savita besloot even helemaal niets te zeggen. Pran keek verwonderd toe.

‘Niets aan de hand,’ zei Lata met een blik op haar moeders bezorgde gezicht.

Na het eten zocht ze haar slaapkamer op. Ze kon het niet opbrengen met haar familieleden te praten of naar de late nieuwsberichten te luisteren. Ze ging op haar buik op bed liggen en barstte in tranen uit – zo stilletjes als ze kon – en zei steeds zijn naam, met liefde en boos verwijt.

3.11

Malati had haar niet hoeven vertellen dat het niet kon. Dat wist Lata zelf maar al te goed. Ze kende haar moeder en kon zich haar schrijnende pijn en afschuw voorstellen als ze hoorde dat haar dochter afspraakjes maakte met een moslim-jongen.

Een jongen op zich zou al problemen geven, maar dit zou onverdraaglijk veel schande en leed veroorzaken. Lata hoorde Rupa Mehra al zeggen: ‘Wat heb ik in mijn vorige leven misdaan om dit te verdienen?’ En ze zag haar moeders tranen al bij het gruwelijke vooruitzicht van haar geliefde dochter die in handen viel van die anonieme ‘anderen’. Ze zou er een verbitterde oude dag aan over houden en niet meer te troosten zijn.

Lata lag op bed. Het werd licht. Haar moeder had al twee hoofdstukken gedaan van de *Gita* die ze altijd bij het krieken van de dag opzei. De *Gita* raadt ons tot onthechting, serene wijsheid en onbekommerdheid over de vrucht van ons handelen. Het was een les die Rupa Mehra nooit zou leren, nooit kón leren. De les strookte niet met haar karakter, al lag het opzeggen zelf haar wel. Als zij ooit zou leren onthecht, onbekommerd en sereen te zijn, was ze niet langer zichzelf.

Lata wist dat haar moeder zich zorgen om haar maakte. Maar misschien zou ze Lata's onverholen misère de komende dagen aan bezorgdheid over de tentamenuitslagen wijten.

Ze wou maar dat Malati er was.

Ze wou maar dat ze hem nooit had ontmoet. Dat hun handen elkaar nooit hadden aangeraakt. Dat ze...

Ze wou maar dat ze zich niet zo dom aanstelde! Malati zei altijd dat juist de jongens zich als idioten gedroegen als ze verliefd waren, dat ze dan zaten te smachten op hun studentenkamertjes en zwolgen in de meest Shelley-achtig weeë ghazelen. Het zou nog een week duren voor ze Kabir weer zag. Als ze had geweten hoe ze voordien met hem in contact zou kunnen komen, zou ze nog sterker verscheurd zijn geweest door besluiteloosheid.

Ze dacht aan het gelach van de dag daarvoor, voor het huis van Nowrojee, en opnieuw sprongen er tranen van woede in haar ogen. Ze liep naar de boekenkast van Pran en pakte de eerste de beste Wodehouse die ze zag: *Pigs Have Wings*. Malati mocht dan een malloot zijn, haar bedoelingen en haar raadgevingen waren niet slecht.

‘Gaat het wel?’ vroeg Savita.

‘Ja, hoor,’ zei Lata. ‘Heeft-ie vannacht nog geschopt?’

‘Ik geloof het niet. Ik ben er in ieder geval niet wakker van geworden.’

‘Eigenlijk moesten mannen ze maar dragen,’ zei Lata in het wilde weg. ‘Ik ga wandelen bij de rivier.’ Ze veronderstelde terecht dat Savita in haar toestand niet mee kon over het steile pad dat van de campus naar het strand aan de rivier liep.

Ze verwisselde haar teenslippers voor sandalen, waar ze makkelijker op kon lopen. Toen ze de gladde aarden helling – bijna een modderwand – naar de oever van de Ganges afliep, zag ze een troep apen ravotten in een paar banyanbomen – twee bomen die met hun samengevlochten takken één geheel vormden. Tussen de hoofdstammen was een klein, met oranje besmeurd beeldje van een god geklemd. De apen waren doorgaans blij als ze haar zagen – als ze eraan dacht, bracht ze altijd fruit en noten voor ze mee. Vandaag was ze dat vergeten, en ze lieten hun ongenoegen duidelijk blijken. Een paar kleintjes trokken haar vragend aan haar elleboog, terwijl een van de groten, een stoer mannetje, geërgerd zijn tanden liet zien – maar wel uit de verte.

Ze kon wel wat afleiding gebruiken. Plotseling voelde ze zich heel welwillend gestemd jegens de dierenwereld – die haar, waarschijnlijk ten onrechte, voorkwam als een simpeler oord dan de mensenwereld. Ze was al halverwege de helling, maar ging toch terug naar huis, liep naar de keuken, en pakte een grote papieren zak vol pinda's en een andere met drie grote musammi's voor de apen. Ze wist wel dat ze die niet zo lekker vonden als sinaasappels, maar 's zomers waren nu eenmaal alleen die groene zoete limoenen met hun dikkere schillen voorhanden.

Toch waren ze dolblij. Nog voor ze ‘Aa! Aa!’ had kunnen zeggen – iets wat ze een oude sadhoe eens had horen roepen om ze te lokken – hadden de apen de papieren zakken al in de gaten. Ze omzwervden haar, grijpend, graaiend, bedelend, opgewonden op en neer klauterend in de bomen, en een paar bungelden er zelfs met uitgestrekte armen aan takken en luchtwortels. De kleintjes piepten en de groten gromden. Een grote woesteling, misschien wel dezelfde die kort daarvoor zijn tanden had laten zien, hamsterde pinda’s in zijn wangzakken terwijl hij er nog meer probeerde te bemachtigen. Lata strooide wat pinda’s in het rond, maar voerde ze grotendeels uit de hand. Zelf at ze er ook een paar. De twee kleinste apen pakten haar net als daarvoor bij haar elleboog om aandacht te trekken, streelden haar zelfs. Toen ze haar handen dichtgeklemd hield om ze te plagen, maakten ze die heel voorzichtig open, niet met hun tanden maar met hun vingers.

Daarna probeerde ze de musammi’s te pellen, maar dat lieten de grootste apen niet toe. Meestal wist ze de boel wel democratisch te verdelen, maar ditmaal werden alle drie de musammi’s door grote apen weggegrist. Een ging er een eindje verderop langs de helling op een dikke wortel zitten eten: hij pelde hem voor de helft en at hem op van binnenuit. Een tweede was minder kieskeurig en verorberde de zijne met schil en al.

Lachend slingerde Lata ten slotte de zak met de rest van de pinda’s rond boven haar hoofd en hij zeilde de boom in, waar hij bleef haken aan een hoge tak, losraakte, een stukje naar beneden viel en aan een andere tak bleef hangen. Een flinke aap met een rood achterwerk klom erheen, zich af en toe omdraaiend om naar een paar anderen te dreigen die omhoog klauterden langs de luchtwortels ernaast. Hij greep de hele zak beet en klom nog hoger om van zijn monopolie te genieten. Maar hij hield de zak schuin zodat de pinda’s plotseling in het rond vlogen. Een apejong dat het zag begon in zijn opwinding van tak tot tak te springen, greep mis, bonkte met zijn kop tegen de stam en plofte op de grond. Hij rende er piepend vandoor.

Lata daalde niet af naar de rivier, zoals ze van plan was geweest, maar ging zitten op de blootliggende wortel waar de aap net zijn musammi had zitten eten en probeerde zich te wijden aan het boek dat ze bij zich had. Maar ze kon haar zinnen er niet mee verzetten. Ze stond op, klom over het pad de helling weer op en liep toen naar de bibliotheek.

Ze bladerde alle afleveringen van het universiteitsblad van het afgelopen seizoen door, en verslond met intense belangstelling wat ze tot dan toe nooit een blik waardig had gekeurd: de cricketverslagen en de namen onder de foto’s van het team. De verslaggever, die zijn stukken ondertekende met ‘S.K.’, hanteerde een levendige, formele stijl. Hij had het bijvoorbeeld niet over Akhilesh en Kabir maar over de heer Mittal en de heer Durrani en hun uitmuntende zevende *wicket stand*.

Kabir was blijkbaar een goede bowler en een behoorlijke batsman. Hij stond weliswaar meestal ergens onderaan op de battinglijst, maar had bij een aantal wedstrijden de overwinning uit het vuur gesleept door een schijnbaar hopeloze situatie koelbloedig het hoofd te bieden. En hij moest watervlug zijn geweest, want hij had soms drie runs gelopen, en één keer zelfs vier op een rij. In de woorden van S.K.:

Uw verslaggever heeft nimmer zoiets meegemaakt. Het valt niet te betwisten dat het veld niet gewoon langzaam maar uitgesproken traag was door de regen van die ochtend. Het lijdt geen twijfel dat de midwicketboundary in het veld van onze tegenstanders uitzonderlijk ver ligt. Het kan geenszins worden ontkend dat er onder hun veldspelers verwarring heerste, dat een van hen in zijn jacht op de bal zelfs uitgleed en viel. Maar wat ons bij zal blijven zijn niet deze afbreuk doende omstandigheden. Wat ons Brahmipurianen in de toekomst bij zal blijven is de kwikzilveren oversteek van twee menselijke kogels die van *crease* tot *crease* en weer terug ketsten, met een snelheid meer passend bij de atletiekbaan dan het cricketveld, en die zelfs daar uitzonderlijk zou zijn. De heren Durrani en Mittal scoorden vier unieke runs, en dat op een bal die ruim binnen het veld bleef; dat ze al hoog en droog binnen waren met nog een meter speelruimte bewijst dat het risico dat zij namen allerminst werd ingegeven door pronkzucht of gebrek aan ervaring.

Lata las en beleefde wedstrijden die zelfs voor de spelers allang bedolven waren door recentere, dringender zaken, en hoe meer ze las, des te verliefder werd ze op Kabir – zowel de Kabir die ze kende, als de Kabir die haar door de oordeelkundige blik van S.K. werd onthuld.

Heer Durrani, dacht ze, dit had een andere wereld moeten zijn.

Als Kabir zoals hij had gezegd hier in de stad woonde, was zijn vader hoogstwaarschijnlijk docent aan de universiteit van Brahmipur. Met een flair voor research die ze zichzelf niet had toegedacht spoorde Lata het dikke jaarboek van de universiteit op, en vond wat ze zocht onder ‘Exacte wetenschappen: wiskundefaculteit’. Dr. Durrani was niet de voorzitter van zijn faculteit, maar de drie magische letters achter zijn naam die aangaven dat hij lid van de Royal Society was verleenden meer prestige dan twintig ‘professors’.

En mevrouw Durrani? Lata sprak de twee woorden keurend hardop uit, proefde ze op haar tong. Ja, hoe zat het met haar? En met Kabirs broer en het zusje dat hij had gehad ‘tot verleden jaar’? De afgelopen dagen waren haar gedachten herhaaldelijk naar die raadselachtige wezens en die paar raadselachtige opmerkingen afgedwaald. Maar ook al had ze eraan gedacht in de loop van dat vrolijke gesprek voor het huis van Nowrojee, dan nog zou ze het niet hebben kunnen opbrengen om hem er op dat moment naar te vragen. En nu was het er

natuurlijk te laat voor. Als ze haar eigen familie niet kwijt wilde raken, zou ze zich moeten afschermen voor de heldere zonnestraal die onverwachts haar leven binnen scheen.

Voor de bibliotheek probeerde ze de zaken op een rijtje te krijgen. Ze besepte dat ze nu onmogelijk naar de volgende vrijdagbijeenkomst van het Literair Genootschap kon.

‘Lata: Waarheen?’ zei ze tegen zichzelf, lachte even, en voor ze het wist was ze in tranen.

Hou op! dacht ze. Straks meldt zich nog een nieuwe Galahad. Daarop schoot ze opnieuw in de lach. Maar het was een lach die niets schoonspoelde en haar ontredde alleen maar vergrootte.

3.12

De week daarop, op zaterdagochtend, stuurde Kabir het op een confrontatie aan, niet ver van haar huis. Ze was een eindje gaan lopen. Hij zat op zijn fiets en zo, tegen een boom geleund, had hij wel iets van een ruiter te paard. Zijn gezicht stond strak. Toen ze hem zag steeg het hart haar naar de keel.

Met geen mogelijkheid kon ze hem negeren. Hij had haar duidelijk opgewacht. Ze probeerde zich groot te houden.

‘Hallo, Kabir.’

‘Hallo. Ik dacht dat je nooit naar buiten zou komen.’

‘Hoe wist je waar ik woonde?’

‘Ik heb inlichtingen ingewonnen,’ zei hij onbewogen.

‘Bij wie?’ vroeg Lata, die zich licht schuldig voelde over de inlichtingen die ze zelf had ‘ingewonnen’.

Kabir schudde zijn hoofd. ‘Dat doet er niet toe.’

Lata keek hem bedrukt aan. ‘Zijn je tentamens voorbij?’ vroeg ze op een toon die tederheid verried.

‘Ja. Gisteren het laatste.’ Hij ging er verder niet op in.

Lata staarde ongelukkig naar zijn fiets. Ze wilde aan hem vragen: ‘Waarom heb je niets gezegd? Waarom heb je niet meteen meer over jezelf verteld toen we met elkaar in de boekwinkel aan de praat raakten, zodat ik had kunnen zorgen dat ik niets voor je ging voelen?’ Maar hoe vaak hadden ze elkaar nu eigenlijk gezien, en was hun contact wel intiem genoeg voor zo’n directe, bijna wanhopige, vraag? Voelde hij hetzelfde voor haar als zij voor hem? Hij mocht haar graag, dat leed geen twijfel. Maar hoeveel viel daar nog aan toe te voegen?

Hij sneed alle mogelijke vragen van haar de pas af met: ‘Waarom was je er gisteren niet?’

‘Ik kon niet,’ zei ze hulpeloos.

‘Je moet het uiteinde van je dupatta niet zo draaien, zo kreuk je hem.’

‘O, sorry.’ Lata keek verbaasd naar haar handen.

‘Ik heb op je gewacht. Ik was er heel vroeg. Ik heb de hele lezing uitgezeten. Ik heb me zelfs door die keiharde cakejes van mevrouw Nowrojee heen geknaagd. Ik had inmiddels reuzetrek.’

‘Oh – ik wist niet dat er ook een mevrouw Nowrojee was,’ zei Lata die zijn opmerking gretig benutte. ‘Ik had me al afgevraagd wat zijn inspiratiebron was voor dat gedicht, hoe heette het ook weer... “Teedre passie”?’ Kun je je voorstellen wat haar reactie geweest is? Hoe ziet zij er uit?’

‘Lata...’ zei Kabir een beetje gekwetst, ‘straks vraag je me nog of de lezing van professor Mishra de moeite waard was. Dat was hij inderdaad, maar het zal me een zorg zijn. Mevrouw Nowrojee is dik, en licht van huid, maar dat zal me helemaal een zorg zijn. Waarom was je er niet?’

‘Ik kon niet,’ zei Lata zachtjes. Ze bedacht dat het heel wat beter zou zijn als ze wat boosheid kon oproepen om zijn vragen het hoofd te bieden. Maar alles wat ze bijeen kon schrapen was wanhoop.

‘Ga dan mee koffiedrinken in het koffiehuis van de universiteit.’

‘Dat gaat niet,’ zei ze. Hij schudde niet-begrijpend zijn hoofd. ‘Het gaat echt niet,’ zei ze weer. ‘Toe, laat me gaan.’

‘Ik hou je niet tegen,’ zei hij.

Lata keek hem aan en zuchtte. ‘We kunnen hier niet blijven staan.’

Kabir liet zich niet door al dat ‘gaat niet’ en ‘kan niet’ van de wijs brengen.

‘Goed, dan gaan we ergens anders staan. Kom, we gaan wandelen in het Curzon Park.’

‘O nee,’ zei Lata. De halve stad ging altijd wandelen in het Curzon Park.

‘Waar dan?’

Ze liepen naar de banyanbomen op de helling die afliep naar het strand bij de rivier. Kabir zette boven aan het pad zijn fiets vast aan een boom. De apen waren nergens te bekennen. Door het bijna roerloze gebladerte van de knoestige bomen keken ze uit op de Ganges. De brede bruine rivier blonk in de zon. Ze zwegen allebei. Lata ging op de omhoogstekende wortel zitten en Kabir volgde.

‘Wat is het hier mooi,’ zei ze.

Kabir knikte. Om zijn mond lag iets bitters. Als hij iets gezegd had, zou het hebben doorgeklonken in zijn stem.

Malati had haar wel streng voor hem gewaarschuwd, maar Lata wilde alleen maar even samen zijn met hem. Ze had het gevoel dat ze zou proberen hem tegen te houden als hij nu opstond om weg te gaan. Ook al zeiden ze niets, ze wilde hier met hem blijven zitten – zelfs nu hij zo gestemd was.

Kabir keek uit over de rivier. Plotseling gretig, alsof hij zijn eerdere bitterheid was vergeten, zei hij: ‘Laten we een boottochtje maken.’

Lata dacht dat hij Windermere bedoelde, het meer in de buurt van het Hooggerechtshof waar ze soms instituutsfeesten hadden. Vrienden huurden daar

bootjes om samen tochtjes te maken. Zaterdags wemelde het er van de gezinnen met kinderen.

‘Windermere is zo druk,’ zei Lata. ‘Daar worden we vast door iemand herkend.’

‘Ik bedoel Windermere niet. Ik bedoel de Ganges. Ik begrijp nooit waarom iedereen gaat zeilen of roeien op dat stomme meer terwijl ze de mooiste rivier van de wereld naast de deur hebben. We gaan over de Ganges naar de Barsaat Mahal. Die is ’s avonds prachtig om te zien. We huren een roeier om de boot stil te houden op het midden van de rivier, en dan zie je het gebouw weerspiegeld in het maanlicht.’ Hij keek haar aan.

Lata kon niet terugkijken.

Kabir begreep niet waarom ze zo afstandelijk en somber was. Evenmin begreep hij waarom hij zo plotseling uit de gratie was geraakt.

‘Waarom doe je zo koel? Heeft het iets met mij te maken?’ vroeg hij. ‘Heb ik iets verkeerd gezegd?’

Lata schudde van nee.

‘Heb ik dan iets gedaan?’

Om de een of andere reden moest ze denken aan die vier onmogelijke runs van hem. Weer schudde ze van nee.

‘Over vijf jaar ben je dit allemaal vergeten,’ zei ze.

‘Wat is dat nu voor antwoord?’ vroeg Kabir geschrokken.

‘Dat heb jij een keer tegen mij gezegd.’

‘O ja?’ vroeg hij verbaasd.

‘Ja, op het bankje, toen je me aan het redden was. Ik kan echt niet met je mee, Kabir, het gaat echt niet,’ zei Lata plotseling fel. ‘Je zou toch beter moeten weten dan me te vragen om midden in de nacht met je te gaan varen.’ Ha, daar was die heerlijke boosheid.

Kabir wilde haar met gelijke munt terugbetalen, maar hield zich in. Hij wachtte even, zei toen verrassend rustig: ‘Ik zal je niet gaan vertellen dat ik alleen echt leef als we samen zijn. Dat weet je waarschijnlijk al. Het hoeft niet in de maneschijn. De dageraad is ook prima. Als je je zorgen maakt over andere mensen, dat is niet nodig. Niemand zal ons zien, niemand die wij kennen gaat ’s ochtends vroeg een boottocht maken. Neem een vriendin mee. Neem er tien mee als je wilt. Ik wilde je alleen de Barsaat Mahal, weerspiegeld in het water, laten zien. En als je humeur niets te maken heeft met mij, móét je mee.’

‘’s Ochtends vroeg...’ zei Lata hardop denkend. ‘’s Ochtends vroeg kan geen kwaad.’

‘Geen kwaad?’ Kabir keek haar stomverbaasd aan. ‘Vertrouw je me dan niet?’

Lata zweeg. Kabir ging verder: ‘Geef je dan helemaal niets om me?’

Lata bleef zwijgen.

‘Luister,’ zei Kabir. ‘Mocht iemand er naar vragen, dan was het gewoon een educatief bedoeld boottochtje. Overdag. Met een vriendin, of zoveel vriendinnen als je mee wilt nemen. Ik zal jullie de geschiedenis van de Barsaat Mahal vertellen. De nawab sahib van Baitar heeft mij toegang verleend tot zijn bibliotheek, en ik heb heel wat verrassende wetenswaardigheden over het bouwwerk ontdekt. Jullie zijn de leerlingen. En ik ben de gids: “er is een jonge geschiedenisstudent, z’n naam is me even ontschoten – met ons meegegaan en die heeft ons de plaatsen van historisch belang laten zien – goed praatje hield hij wel – best een geschikt type eigenlijk”.’

Lata glimlachte treurig.

Kabir kreeg het gevoel dat hij bijna door een soort onzichtbare verdedigingsmuur heen was gebroken, en ging verder: ‘Dan zie ik je maandagochtend met je vriendinnen hier op deze plek. Trek een trui aan; op de rivier waait het.’ Hij barstte los in een Makhijaniaans kreupelrijm:

‘O, Miss Lata, ontmoet mij hier
ver van ’t drukke Windermere
Over de Ganga glijden wij –
Vele zij’s en ook één hij.’

Lata schoot in de lach.

‘Zeg dat je komt,’ zei Kabir.

‘Goed dan,’ zei Lata, en ze schudde haar hoofd, niet – zoals het Kabir voorkwam – deels als afwijzing van haar eigen beslissing, maar deels als spijt over haar eigen zwakheid.

3.13

Lata had geen zin om tien vriendinnen mee te nemen, en al was dat wel zo geweest, dan had ze er nog niet eens half zoveel kunnen optrommelen. Een vond ze genoeg. Malati was jammer genoeg niet meer in Brahmpur. Lata besloot Hema op te zoeken om haar te overreden mee te gaan. Hema was erg opgewonden bij het vooruitzicht, en stemde grif toe. Het klonk romantisch, samenzweerderig. ‘Ik vertel het aan niemand,’ zei ze, maar ze beging de vergissing het op straffe van levenslange vijandschap toe te vertrouwen aan een van haar vele nichtjes, die het onder soortgelijke strenge condities doorvertelde aan en ander nichtje. Binnen een dag wist Taiji ervan. De doorgaans toegeeflijke Taiji zag ernstige risico’s in de onderneming. Dat Kabir moslim was, wist ze niet – Hema trouwens evenmin. Maar om zes uur ’s ochtends met een jongen in een boot het water op, dat was zelfs haar te gortig. Ze zei tegen Hema dat ze geen toestemming kreeg. Makkend

legde die zich daar bij neer, en ze belde Lata zondagavond op. Lata ging vol onrust naar bed, maar omdat haar besluit vaststond sliep ze niet slecht.

Ze kon Kabir niet nog een keer in de steek laten. Ze stelde zich voor hoe hij rillend van de kou en angstige afwachting, zonder zelfs het keiharde soelaas van mevrouw Nowrojee's cakejes, tussen de banyans op haar stond te wachten terwijl de minuten verstreken en zij niet kwam opdagen. Om kwart voor zes de volgende ochtend stond ze op, kleepte zich haastig aan, trok een grijze slobbertrui aan die nog van haar vader was geweest, zei tegen haar moeder dat ze een lange wandeling ging maken op het terrein van de universiteit, en ging naar de afgesproken ontmoetingsplaats.

Kabir stond op haar te wachten. Het werd licht, en het hele bosje weergalmde van het geluid van ontwakende vogels.

'Je ziet er heel anders uit in die trui,' zei hij waarderend.

'Jij ziet er net zo uit als anders,' zei ze, eveneens waarderend. 'Sta je al lang te wachten?'

Hij schudde van nee.

Ze vertelde hem over de opschudding rond Hema.

'Ik hoop niet dat je het gaat afblazen omdat je geen chaperonne hebt,' zei hij.

'Nee,' zei Lata. Ze voelde zich net zo vermetel als Malati. Ze had die ochtend niet veel tijd gehad om alles te overdenken en had daar ook geen zin in. Ondanks het getob van de avond daarvoor was haar ovale gezicht fris en aantrekkelijk, en haar pientere ogen hadden niets slaperigs.

Ze gingen naar de rivier en liepen een tijdje over het strand tot ze bij een stenen trap kwamen. Er stonden een paar mannen in het water kleren tegen de stenen te slaan. Op het smalle paadje dat hier tegen de oeverhelling opliep stonden een paar verveelde ezeltjes, afgeladen met bundels kleren. De hond van een van de wasbazen blafte hun in onzeker staccato toe.

'Weet je zeker dat we hier een boot kunnen krijgen?' vroeg Lata.

'Ja hoor, er is altijd wel iemand. Ik heb dit al zo vaak gedaan.'

Er schoot een scherp pijnscheutje door Lata heen, al had Kabir alleen maar bedoeld dat hij 's ochtend vroeg graag de Ganges opging.

'Ha, daar heb je er een,' zei hij. Midden op de rivier voer een bootje afwachting heen en weer. Het was april, dus de rivier stond laag en stroomde traag. Kabir zette zijn handen om zijn mond en riep: 'Aré, mallah!'

De bootman maakte echter geen aanstalten naar hen toe te komen.

'Wat is er?' riep hij in het Hindi met een sterk Brahmpurs accent, waarbij het werkwoord 'hai' een sterke nadruk kreeg.

'Kun je ons ergens heen brengen waar we de Barsaat Mahal en de weerspiegeling kunnen zien?' vroeg Kabir.

'Jazeker!'

'Hoeveel?'

‘Twee roepie.’ Hij kwam nu in zijn oude platbodempje naar de oever. Kabir ergerde zich. ‘Schaam je je niet om zoveel te vragen?’ vroeg hij boos. ‘Zoveel vraagt iedereen, sahib.’

‘Ik ben geen buitenstaander die je zomaar kunt afzetten,’ zei Kabir.

‘Toe,’ zei Lata, ‘ga nu geen ruziemaken over zo’n kleinigheid...’

Ze zweeg abrupt; Kabir zou er vast op staan te betalen en had waarschijnlijk net zo weinig geld als zij.

Kabir ging boos verder, schreeuwend om verstaan te worden boven het geluid uit van kleren die op de stenen ghat kletsten: ‘We komen met lege handen deze wereld in en gaan er met lege handen weer uit. Moet je ’s ochtend zo vroeg al liegen? Neem je dat geld soms mee als het je tijd is?’

De man van het bootje voelde zich zeker aangesproken door die filosofische benadering en zei: ‘Sahib, komt u hierheen. Wat u redelijk vindt, zal ik aanvaarden.’ Hij wees Kabir op een plek een paar honderd meter verderop waar het bootje dicht bij de oever kon komen. Tegen de tijd dat Lata en Kabir die bereikt hadden, was hij verder de rivier op geroeid.

‘Die is weg,’ zei Lata. ‘Misschien vinden we iemand anders.’

Kabir schudde zijn hoofd en zei: ‘We hebben een afspraak. Hij komt wel weer terug.’

Nadat de man stroomopwaarts naar de overkant was geroeid, pakte hij daar iets van de oever en kwam terug.

‘Kunt u zwemmen?’ vroeg hij.

‘Ik wel,’ zei Kabir, en hij keek Lata aan.

‘Nee,’ zei Lata, ‘ik niet.’

Kabir keek verbaasd.

‘Ik heb het nooit geleerd,’ legde Lata uit. ‘Darjeeling en Mussourie.’

‘Ik vertrouw op je roeikunst,’ zei Kabir tegen de bootman, een bruine, ongeschoren figuur, gekleed in een hemd en een lungi met een wollen bundi die zijn borst bedekte. ‘Als er iets gebeurt zorg jij voor jezelf, ik zorg voor haar.’

‘Goed,’ zei de man.

‘Goed dan, hoeveel?’

‘Tja, wat u maar...’

‘Nee,’ zei Kabir. ‘Laten we een prijs afspreken. Zo doe ik het altijd als ik een bootje huur.’

‘Goed dan,’ zei de man, ‘wat vindt u redelijk?’

‘Een roepie vier anna.’

‘Akkoord.’

Kabir stapte in het bootje, stak toen zijn hand uit naar Lata. Met een zelfverzekerde greep trok hij haar aan boord. Lata’s gezicht straalde. Hij hield haar een tel langer vast dan nodig was. Toen hij voelde dat ze haar hand wilde terugtrekken, liet hij los.

Er hing nog een lichte nevel boven de rivier. Kabir en Lata zaten met hun gezicht naar de roeiende man. Ze waren de dhobi-ghat al ruim tweehonderd meter voorbij, maar het geluid van de tegen de stenen kletsende kleren was nog steeds te horen, zij het zacht. De details van de oever verdwenen in de mist.

‘Ha,’ zei Kabir. ‘Heerlijk zo omgeven door mist hier op de rivier – en ongebruikelijk voor deze tijd van het jaar. Het doet me denken aan een vakantie die we eens in Simla hebben doorgebracht. Alle problemen van de wereld losten op in het niets. We leken wel een heel ander gezin.’

‘Ga je ’s zomers altijd naar de bergen?’ vroeg Lata. Ze had wel in Mussourie op het St. Sophia gezeten, maar ze konden zich onmogelijk meer de huur van een huis in de bergen veroorloven als ze daar op vakantie zouden willen.

‘O ja,’ zei Kabir. ‘Mijn vader staat erop. We gaan meestal elk jaar ergens anders heen – Amora, Nainital, Ranikhet, Mussourie, Simla, tot Darjeeling aan toe. Hij beweert dat de frisse lucht zijn “hypothesen verruimt”, wat dat ook moge betekenen. Een keer zei hij toen hij uit de bergen terugkwam dat hij op de berg net als Zoroaster in zes weken genoeg wiskundig inzicht had opgedaan voor de rest van zijn leven. Maar natuurlijk zochten we het het volgende jaar gewoon weer hogerop.’

‘En jij?’ vroeg Lata. ‘Hoe zit het met jou?’

‘Wat bedoel je?’ vroeg Kabir. Er leek hem een herinnering dwars te zitten.

‘Vind jij het fijn in de bergen? Ga jij dit jaar weer zoals altijd?’

‘Dit jaar weet ik niet,’ zei Kabir. ‘Maar ik vind het er fijn. Het lijkt op zwemmen.’

Lata liet haar hand door het water gaan en vroeg: ‘Zwemmen?’

Er schoot Kabir iets te binnen. Hij vroeg aan de man van de boot: ‘Hoeveel vraag je aan de mensen hier als je ze vanaf de dhobi-ghat helemaal naar de Barsaat Mahal brengt?’

‘Vier anna per persoon,’ zei de man.

‘Nou dan,’ zei Kabir. ‘Dan zouden wij je een roepie moeten betalen – op z’n hoogst een roepie – want de helft van je reis gaat stroomafwaarts. En ik betaal je nu een roepie en vier anna. Dus dat is niet onredelijk.’

‘U hoort mij ook niet klagen,’ zei de man verbaasd.

De mist was opgetrokken, en voor hen stond op de rivieroever het grote grijze bouwwerk van het Fort van Brahmipur, met een brede strook zandstrand ervoor. Ernaast lag een tot aan het strand reikende enorme aarden wal, met daarbovenop een grote pipalboom, zijn bladeren glinsterend in de ochtendbries.

‘Wat bedoelde je met “zwemmen”?’ vroeg Lata.

‘O ja, dat,’ zei Kabir. ‘Ik bedoelde dat je in een heel ander element bent. Al je bewegingen zijn anders – en daardoor ook je gedachten. Ik was eens in Gulmarg aan het rodelen en ik weet nog dat ik toen dacht dat ik eigenlijk niet bestond. Het enige wat bestond was de heldere, zuivere lucht, de hoge sneeuw, de

verrukking van vaart en beweging. De platte, grauwe vlakke werpt je op jezelf terug. Behalve misschien, ja, zoals nu op de rivier.'

'Als bij muziek?' vroeg Lata.

Ze stelde de vraag evenzeer aan zichzelf als aan Kabir.

'Mmm, ja, misschien, in zeker opzicht,' bepeinsde Kabir. 'Nee, nee, toch niet,' besloot hij.

Hij bedoelde meer een andere geestestoestand die het gevolg was van een andere lichamelijke activiteit.

Lata zette haar eigen gedachtegang voort en zei: 'Maar ik heb dat echt bij muziek. Gewoon wat op de tanpura tokkelen brengt me al in trance, ook al zing ik er geen noot bij. Soms doe ik het een kwartier lang voor ik weer tot mezelf kom. Als alles me te veel wordt, is dat het eerste waar ik steun bij zoek. En als ik bedenk dat ik pas vorig jaar door Malati met zingen ben begonnen, besef ik wat een geluk ik heb gehad. Weet je dat mijn moeder zo onmuzikaal is dat ik haar als kind smeekte om op te houden als ze een slaapliedje zong, en dat ik die liedjes liever van mijn ayah hoorde?'

Kabir hoorde haar glimlachend aan. Hij sloeg zijn arm om haar schouder; ze protesteerde niet, maar liet hem daar. Hij leek daar eigenlijk wel op zijn plaats.

'Waarom zeg je niks?' vroeg ze.

'Ik hoopte dat je door zou praten. Ik hoor je bijna nooit over jezelf. Soms denk ik dat ik hoegenaamd niets van je af weet. Wie is die Malati bijvoorbeeld?'

'Hoegenaamd niets?' vroeg Lata, die zich een flard van een gesprek met Malati herinnerde. 'Zelfs niet na al die inlichtingen die jij hebt ingewonnen?'

'Nee,' zei Kabir. 'Vertel eens wat over jezelf.'

'Met zo'n verzoek valt weinig te beginnen! Wees eens wat specifiek. Waar moet ik beginnen?'

'O, maakt niet uit. Je begint bij het begin, gaat door tot je bij het eind komt en dan houd je op.'

'Tja,' zei Lata, 'het is nog voor het ontbijt, dus je krijgt minstens zes onmogelijke dingen te horen.'

'Goed,' zei Kabir lachend.

'Behalve dat mijn leven waarschijnlijk geen zes onmogelijke dingen bevat. Het is nogal doorsnee.'

'Begin met je familie,' zei Kabir.

Lata begon te vertellen over haar familie – over haar zielsbeminde vader, die haar zelfs nu nog met bescherming leek te omhullen, wat zich onder andere (en niet het minst belangrijk) manifesteerde in de vorm van een grijze trui; over haar moeder, met haar *Gita*, haar losse tranen en praatzieke hartelijkheid; over Arun en Meenakshi en Aparna en Varun in Calcutta; en natuurlijk over Savita en Pran en de baby die op komst was. Ze praatte vrijuit, schoof zelfs wat dichters naar Kabir toe. Voor iemand die soms zo onzeker was over zichzelf was haar zekerheid over zijn genegenheid wonderlijk rotsvast.

Het fort en het strand waren voorbij gegleden, net als de crematie-ghat en in een glimp ook de tempels van Oud-Brahmpur en de minaretten van de Alamgirimoskee. Nu ze een flauwe bocht in de rivier rondden, zagen ze de verfijnde witte vormen van de Barsaat Mahal voor zich, eerst schuin van opzij, en daarna, geleidelijk aan, in volle glorie van voren.

Het water was niet helder, maar wel kalm; de waterspiegel was als ondoorzichtig glas. De man roeide naar het midden van de rivier. Toen legde hij de boot precies in het centrum – recht tegenover de verticale as van symmetrie van de Barsaat Mahal – en plantte de lange vaarboom die hij eerder van de overzijde had gehaald diep in het water. De vaarboom zakte in de bodem en de boot bleef stil liggen.

‘Nu vijf minuten blijven kijken,’ zei hij. ‘Wat je nu ziet vergeet je van je leven niet meer.’

En dat was zo: geen van beiden zou het vergeten. De Barsaat Mahal, het toneel van staatsmanskunst en intrige, van liefde en bandeloos vertier, van glorie en geleidelijk verval, transformeerde zich tot iets van abstracte, ultieme schoonheid. Daar verrees hij boven zijn steile muur aan de rivier, de weerspiegeling in het water bijna volmaakt, bijna rimpelloos. Ze bevonden zich op een stuk van de rivier waar zelfs de geluiden van de oude stad gedempt klonken. Een tijdlang zei niemand iets.

3.14

Daarna trok de bootman, zonder dat het hem gezegd was, zijn vaarboom los uit de modder van de rivierbodem. Hij roeide verder stroomopwaarts, langs de Barsaat Mahal. De rivier werd versmald door een zanderige landtong die vanuit de overkant bijna tot het midden van de rivier reikte. De schoorstenen van een schoenenfabriek, een looierij en een korenmolen kwamen in zicht. Kabir rekte zich geeuwend uit en liet Lata's schouder los.

‘Nu keer ik en dan drijven we erlangs,’ zei de man.

Kabir knikte.

‘Nu komt voor mij het makkelijke stuk,’ zei de man terwijl hij de boot wendde. ‘Goed dat het nu nog niet zo warm is.’ Met af en toe een ruk aan een riem om op koers te blijven, liet hij de boot door de stroom meevoeren.

Hij wees op de duizelingwekkend hoge muur van de Barsaat Mahal aan het water. ‘Veel zelfmoorden daar vanaf,’ deelde hij vrolijk mee. ‘Vorige week nog een. Hoe warmer het weer, hoe gekker de mensen. Gekke lui, gekke lui.’ Hij maakte een gebaar dat de hele oever omvatte. Landrotten konden in zijn ogen onmogelijk helemaal goed bij hun verstand zijn.

Toen ze de Barsaat Mahal opnieuw passeerden, haalde Kabir een brochure uit zijn zak die *Diamond Guide to Brahmpur* heette. Hij las Lata het volgende voor:

Hoewel Fatima jaan maar de derde vrouw was van nawab Khushwaqt heeft hij juist voor haar het edele bouwwerk van Barsaat Mahal het licht doen zien. Haar vrouwelijke gratie, waardigheid van gemoed en scherpzinnigheid waren zo overweldigend dat alle gevoelens van genegenheid van nawab Khushwaqt zich al snel op zijn nieuwe vrouw richtten, hun Hartstochtelijke liefde maakte ze tot onafscheidelijke gezellen, zowel in de paleizen als aan het hof. Voor haar bouwde hij Barsaat Mahal, wonder van filgran in marmer, voor hun leven en geneugten.

Eens vergezelde ze hem op campagne. Op die tocht schonk zij het leven aan een krachteloze zoon en helaas, vanwege een storing van het gestel zag zij haar heer en meester wanhopig aan. Daarop was de nawab te zeer geschokt. Zijn hart verzonk door verdriet en gelaat werd veel te bleek... Helaas! Op de dag van 23 april 1735, sloot Fatima jaan haar ogen op de jeugd van 33, in tegenwoordigheid van haar gebroken geliefde.

‘Maar is dat allemaal wel waar?’ vroeg Lata lachend.

‘Tot op de komma,’ zei Kabir. ‘Erewoord van uw historicus.’ En hij ging verder:

Nawab Khushwaqt was zo aangedaan dat zijn verstand in de war raakte, hij was zelfs bereid te sterven wat uiteraard niet lukte. Lange tijd kon hij haar niet vergeten, al werd geen poging onbenut gelaten. Elke vrijdag ging hij te voet naar het graf van zijn teerstbeminde en las in eigen persoon fatiha op de laatste rustplaats van haar beenderen.

‘Hou op,’ zei Lata. ‘Hou alsjeblieft op. Zo bederf je de Barsaat Mahal voor me.’ Maar Kabir las genadeloos verder:

Na haar dood raakte het paleis triest en vervuild. Geen bassins vol gouden en zilveren vissen gaven de nawab nog speelse genoegens. Kwadelijk werd hij en lichtzinnig. Hij liet een donkere kamer bouwen waar weerspannige leden van zijn harem werden opgehangen en hun lijken werden meegesleurd door de rivier. Dit liet een schandvlek na op zijn karakter. In die tijd waren zulke straffen gebruikelijk, zonder onderscheid naar geslacht. Wetten waren er niet, alleen de bevelen van de nawab en de straffen waren drastisch en uitzinnig.

De fontein spoten nog steeds welruikend water en een onophoudelijk water spoelde over de vloeren. Het paleis was niets minder

dan een hemel waar schoonheid en bekoring rijkelijk vloeiden. Maar na het heengaan van de Ene wat zeiden hem nog de ontelbare bloeiende schonen? Hij blies zijn laatste adem uit op de 14 januari met vaste blik op beelden van F. jaan.

‘In welk jaar is hij gestorven?’ vroeg Lata.

‘De *Diamond Guide to Brahmpur* zwijgt op dat punt in alle talen, maar die datum kan ik je zelf verschaffen. Dat was in 1766. De gids vermeldt evenmin waar de naam Barsaat Mahal vandaan komt.’

‘Hoe zit dat dan?’ vroeg Lata. ‘Omdat een onophoudelijk water rijkelijk vloeide?’ bepeinsde ze.

‘Het houdt verband met de dichter Mast,’ zei Kabir. ‘Vroeger heette het de Fatima Mahal. Bij een van zijn voordrachten daar legde Mast in zijn verzen een verband tussen de onophoudelijke tranenvloed van Khushwaqt en de moessonregens. De ghazel met het couplet in kwestie is heel bekend geworden.’

‘Aha,’ zei Lata, en ze sloot haar ogen.

‘En bovendien,’ ging Kabir verder, ‘waren de opvolgers van de nawab – onder wie ook zijn krachteloze zoontje – in de moessoentijd vaker in de lusthof van de Fatima Mahal te vinden dan anders. In de regentijd kwam bijna alles tot stilstand, behalve het genot. En daarom is het in de volksmond zo gaan heten.’

‘En wat was dat andere verhaal dat je me zou vertellen, over Akbar en Birbal?’ vroeg Lata.

‘Akbar en Birbal?’ vroeg Kabir.

‘Niet vandaag – bij het concert.’

‘O,’ zei Kabir. ‘Heb ik dat gezegd? Maar daar zijn zo veel verhalen over. Over welk had ik het dan? Ik bedoel, in wat voor verband zei ik het dan?’

Hoe is het mogelijk dat hij zich die opmerkingen van hem die ik nog zo goed weet zelf niet herinnert? dacht Lata.

‘Volgens mij kwam het omdat mijn vriendinnen en ik je aan kwetterende papegaaien deden denken.’

‘O, ja.’ Het gezicht van Kabir lichtte op bij de herinnering. ‘Het verhaal gaat als volgt. Akbar verveelde zich, dus vroeg hij zijn hovelingen hem eens iets echt verbazingwekkends te vertellen – maar dan niet iets wat ze van horen zeggen hadden, maar wat ze zelf hadden meegemaakt. Het verbazingwekkendste verhaal van allemaal zou een prijs krijgen. Zijn hovelingen en raadsheren kwamen aandragen met een keur van verbazingwekkende feiten – de gebruikelijke. De een vertelde dat hij een olifant doodsbang had zien trompetteren bij de aanblik van een mier. De ander dat hij een schip door de lucht had zien vliegen. Weer een ander dat hij een sjeik had ontmoet die begraven schatten in de grond kon zien liggen. De volgende dat hij een buffel met drie koppen had gezien. Enzovoort, enzovoort. Toen Birbal aan de beurt was, zweeg hij. Ten slotte gaf hij toe dat hij die dag op weg naar het hof iets ongebruikelijks had gezien: een stuk of vijftig

vrouwen die bij elkaar zaten onder een boom, zonder een woord te zeggen. Iedereen was het er meteen over eens dat de prijs aan Birbal toekwam.’ Kabir gooide schaterend zijn hoofd in zijn nek.

Lata vond het verhaal helemaal niet leuk, en wilde hem dat net gaan vertellen toen ze aan Rupa Mehra moest denken, die nog geen paar minuten achtereen haar mond kon houden, bij verdriet noch blijdschap, ziekte noch gezondheid, in treincoupé noch concertzaal – of waar dan ook.

‘Waarom doe je me altijd aan mijn moeder denken?’ vroeg Lata.

‘Is dat zo?’ vroeg Kabir. ‘Dat was niet mijn bedoeling.’ En hij sloeg zijn arm weer om haar heen.

Hij viel stil; zijn gedachten waren naar zijn eigen familie afgedwaald. Ook Lata zweeg; ze begreep nog steeds niet waardoor ze bij het tentamen in paniek was geraakt, en het verbijsterde haar opnieuw.

De oever van Brahmipur gleed weer voorbij maar er was meer bedrijvigheid dan eerst. De bootsman koos er nu voor om dichters langs de kant te varen. Ze hoorden duidelijker het geluid van andere roeiriemen, van baders die rondspatten, hun keel schraapten, hoestten en hun neus snoten; kraaien die krasten; heilige verzen die uit een luidspreker klonken; en, achter het strand, het geluid van tempelbellen en kinkhoorns.

De rivier stroomde hier pal oostwaarts, en de opgekomen zon spiegelde zich ver achter de universiteit in het water. Er dreef een krans van goudsbloemen voorbij. Bij de crematie-ghat rookten de brandstapels. Van het fort klonken geschreeuwde exercitiebevelen. Terwijl ze verder stroomafwaarts dreven hoorden ze opnieuw de onafgebroken geluiden van de wasbazen en af en toe het baken van hun ezels.

De boot bereikte de trap. Kabir wilde de man twee roepie geven.

Dat weigerde hij grootmoedig.

‘We zijn van tevoren iets overeengekomen. De volgende keer kijkt u of u me ziet,’ zei hij.

Toen de boot stil hield voelde Lata een steek van spijt. Ze bedacht wat Kabir had gezegd over zwemmen en rodelen – over de bevrijding die een nieuw element, een andere fysieke beweging, je kon geven. De beweging van de boot, hun gevoel van vrijheid en afstand van de wereld zou straks weer verdwenen zijn, dacht ze. Maar toen Kabir haar op de wal hielp, trok ze niet terug, en ze liepen hand in hand langs de oever naar het banyanbosje en het kleine altaar. Ze zeiden niet veel.

Het was op haar slippers moeilijker het pad naar boven te lopen dan naar beneden, maar hij hielp haar omhoog. Hij mag zacht en vriendelijk zijn, dacht ze, sterk is hij zeker. Het verbaasde haar dat ze nauwelijks praatten over de universiteit, hun tentamens, cricket, docenten, plannen, de wereld vlak boven de kliffen. Lata was de tante van Hema met haar bezwaren innig dankbaar.

Ze gingen op de kromme wortels van de twee verstrengelde banyanbomen zitten. Lata zocht naar woorden. Opeens hoorde ze zichzelf zeggen: ‘Interesseer je je voor politiek, Kabir?’

Hij keek haar stomverbaasd aan bij die onverwachte vraag, zei toen enkel: ‘Nee,’ en kuste haar.

Haar hart maakte een salto. Ze beantwoordde zijn kus – zonder erover na te denken – maar met een gevoel van verbazing over zichzelf dat ze zo roekeloos, zo blij kon zijn.

Na de kus begon Lata plotseling weer te denken, nog koortsachtiger dan anders.

‘Ik hou van je,’ zei Kabir.

Toen ze niet reageerde, vroeg hij: ‘Nou, zeg jij niets?’

‘Ach, ik ook van jou,’ zei Lata, een feit verwoordend dat haar zonneklaar was en hem dus ook zonneklaar had moeten zijn. ‘Maar het heeft geen zin het te zeggen, dus neem het maar terug.’

Kabir was ontsteld. Maar voor hij iets kon zeggen, zei Lata: ‘Kabir, waarom heb je me je achternaam niet verteld?’

‘Ik heet Durrani.’

‘Dat weet ik.’ Nu ze hem dat zo achteloos hoorde zeggen drukten de zorgen van de wereld meteen weer op haar.

‘Weet je dat?’ Kabir was verbaasd. ‘Maar ik herinner me dat je bij het concert weigerde achternamen met me uit te wisselen.’

Lata glimlachte: hij had wel een erg selectief geheugen. Maar ze werd meteen weer ernstig.

‘Je bent een moslim,’ zei ze zachtjes.

‘Ja, ja, maar dat hoeft je toch niet zo belangrijk te vinden? Doe je soms daarom zo raar en afstandelijk?’ Er blonk humor in zijn ogen.

‘Niet belangrijk?’ Nu was Lata verbaasd. ‘Het is het belangrijkste wat er is! Weet je niet wat dat in mijn familie betekent?’ Weigerde hij bewust de problemen onder ogen te zien, vroeg ze zich af, of geloofde hij werkelijk dat het niets uitmaakte?

Kabir pakte haar hand en zei: ‘Jij houdt van me. En ik hou van jou. Dat is alles wat telt.’

Lata bleef aandringen. ‘Vindt je vader het dan niet erg?’

‘Nee. Anders dan de meeste moslim-gezinnen hebben wij tijdens de Deling – en daarvoor – een beschermd bestaan geleid. Mijn vader denkt bijna alleen aan zijn parameters en perimeters. En een vergelijking blijft een vergelijking, of hij nou met rode of groene inkt wordt geschreven. Ik begrijp niet waarom we hier woorden aan vuil moeten maken.’

Lata knoopte haar grijze trui om haar middel, en ze liepen naar het eind van het pad. Ze spraken af elkaar over drie dagen weer te zien, zelfde plaats, zelfde tijd. Kabir zou de komende dagen bezig zijn met een klusje voor zijn vader. Hij

maakte zijn fietsslot open, keek snel om zich heen en kuste haar opnieuw. Toen hij wilde wegfietsen, vroeg ze: ‘Heb je wel eens iemand anders gekust?’

‘Wat zei je?’ Zijn blik was geamuseerd.

Ze keek hem aan; ze herhaalde haar vraag niet.

‘Bedoel je in m’n hele leven?’ vroeg hij. ‘Nee, ik geloof van niet. Niet serieus.’

En hij fietste weg.

3.15

Later die dag zat Rupa Mehra in het gezelschap van haar dochters een roos te borduren op een piepklein zakdoekje voor de baby. Wit was geschikt voor beide geslachten, maar wit op wit vond Rupa Mehra veel te saai, en daarom had ze geel gekozen. Na haar geliefde kleindochter Aparna wilde – en voorspelde – ze een kleinzoon. Het liefst had ze het zakdoekje met blauw geborduurd, maar daarmee zou ze vast het lot hebben getart om het geslacht van het kind in de moederschoot te veranderen.

Rafi Ahmad Kidwai, India’s minister van Communicatie, had net aangekondigd dat de posttarieven omhoog gingen. Aangezien het voeren van haar uitgebreide correspondentie minstens een derde van Rupa Mehra’s tijd in beslag nam, was dat hard bij haar aangekomen. Rafi sahib was een bijzonder vrijzinnig, in het geheel niet door partijgeest gedreven man, maar hij was toevallig wel moslim. Rupa Mehra wilde van zich afslaan, en hij diende zich als direct doelwit aan. Ze zei: ‘Nehru houdt ze veel te veel de hand boven het hoofd, hij praat alleen met Azad en Kidwai, denkt hij soms dat hij premier van Pakistan is? Laat hij dan maar eens gaan kijken wat ze daar doen.’

Doorgaans lieten Lata en Savita hun moeder maar praten, maar vandaag wierp Lata tegen: ‘Daar ben ik het helemaal niet mee eens, Ma. Hij is de premier van India, niet alleen van de hindoes. Wat geeft het nu dat hij twee moslimministers in zijn kabinet heeft?’

‘Jij hebt veel te geleerde denkbeelden,’ zei Rupa Mehra, die doorgaans groot ontzag koesterde voor geleerdheid.

Rupa Mehra was misschien ook wel van streek omdat het de oudere vrouwen maar niet lukte Mahesh Kapoor over te halen om ter gelegenheid van Ramnavami op Prem Nivas de *Ramcaritmanas* te laten voordragen. De problemen rond de tempel van Shiva in Chowk drukten zwaar op Mahesh Kapoor, en veel van de belangrijkste grootgrondbezitters die hij met zijn wetsontwerp wilde onteigenen waren moslims. Hij vond dat hij de situatie in ieder geval niet moest verergeren.

‘Je hoeft mij niets over die moslims te vertellen,’ zei Rupa Mehra op onheilspellende toon, bijna tot zichzelf. Op dat moment was ze oom Shafi en Talat Khala, oude vrienden van de familie, even vergeten.

Lata keek haar verontwaardigd aan maar zweeg. Savita keek naar Lata, maar zweeg eveneens.

‘Geen uileogen tegen me opzetten,’ zei Rupa Mehra fel tegen haar jongste dochter. ‘Ik ken de feiten. Jij kent ze niet als ik. Jij hebt geen levenservaring.’

‘Ik ga studeren,’ zei Lata. Ze stond op uit de schommelstoel van Pran waarin ze had gezeten.

Rupa Mehra’s stemming was strijdlustig. ‘Waarom?’ wilde ze weten. ‘Waarom moet je studeren? Je hebt geen tentamens meer. Ga je al voor volgend jaar studeren? Je moet ook tijd vrij maken voor ontspanning. Kom gezellig bij me zitten praten. Of ga wandelen. Dat is goed voor je teint.’

‘Ik ben vanochtend al wezen wandelen,’ zei Lata. ‘Ik ga altijd al wandelen.’

‘Je bent een bijzonder koppig meisje,’ zei Rupa Mehra.

Ja, dacht Lata, en met een zweem van een lachje op haar gezicht vertrok ze naar haar kamer.

Savita had die kleine ruzie gevolgd, en bedacht dat de aanleiding zo onbeduidend en onpersoonlijk was dat Lata er in haar normale doen nooit zo zwaar aan getild zou hebben. Het was duidelijk dat Lata ergens mee zat. Ook schoot haar weer Lata’s heftige reactie op het telefoontje van Malati te binnen. De twee en twee die ze bij elkaar optelde, bracht haar nog net niet bij de uitkomst vier, maar het zwaanvormige cijferduo was op zich al verontrustend genoeg. Ze maakte zich zorgen om haar zusje. Het leek wel of Lata de laatste tijd voortdurend op uitbarsten stond, maar ze wilde blijkbaar niemand in vertrouwen nemen. En Malati, haar hartsvriendin met wie ze zoveel deelde, was er ook al niet. Savita wachtte op een van die schaarse momenten waarop ze Lata alleen kon spreken. Toen de kans zich voordeed, greep ze hem meteen aan.

Lata lag op bed met haar kin op haar handen gesteund te lezen. *Pigs Have Wings* had ze uit en nu was ze in *Galahad at Blandings* bezig. Ze vond die titel heel toepasselijk nu zij en Kabir verliefd op elkaar waren. Die drie dagen zonder hem zouden wel een maand lijken, en ter afleiding waren er grote doses Wodehouse nodig.

Ze was niet blij dat ze gestoord werd, al was het dan door haar zus.

‘Mag ik hier op bed komen zitten?’ vroeg Savita.

Lata knikte en Savita ging zitten.

‘Wat ben je aan het lezen?’

Lata hield het boek even op en las toen weer verder.

‘Ik voel me vandaag niet zo lekker,’ zei Savita.

‘O.’ Lata kwam prompt overeind en keek haar zus aan. ‘Ben je ongesteld of zo?’

Savita schoot in de lach. ‘Je menstrueert niet als je in verwachting bent.’ Ze keek Lata verbaasd aan. ‘Wist je dat niet?’ Savita had het gevoel dat ze dat elementaire feit zelf al heel lang wist, maar misschien was dat wel niet zo.

‘Nee,’ zei Lata. Omdat haar gesprekken met Malati, die een bron van informatie was, zo’n breed terrein besloegen, was het vreemd dat dit nooit aan de orde was gekomen. Maar het leek haar wel uiterst rechtvaardig dat Savita niet met twee lichamelijke ongemakken tegelijk hoefde te kampen. ‘Wat is er dan?’

‘O, niets. Ik weet het niet. Ik voel me gewoon af en toe zo – de laatste tijd nogal vaak. Misschien vanwege Prans gezondheid.’ Zachtjes legde ze haar arm op die van Lata.

Savita was niet snel uit haar humeur, dat wist Lata wel. Ze keek haar zus vol genegenheid aan, en vroeg: ‘Hou je van Pran?’ Dat leek ineens van levensbelang.

‘Natuurlijk,’ zei Savita verbaasd.

‘Waarom “natuurlijk”, didi?’

‘Dat weet ik niet,’ zei Savita. ‘Ik hou van hem. Ik voel me prettiger als hij er is. Ik maak me zorgen om hem. En soms ben ik ook bezorgd over zijn kindje.’

‘Nou, die redt het wel,’ zei Lata, ‘als je ziet hoe hij schopt.’

Ze ging weer liggen en probeerde verder te lezen. Maar concentreren lukte niet, zelfs niet op Wodehouse. Na een tijdje vroeg ze: ‘Vind je het fijn om zwanger te zijn?’

‘Ja,’ zei Savita met een glimlach.

‘Vind je het fijn om getrouwd te zijn?’

‘Ja,’ zei Savita met een nog bredere lach.

‘Met een man die voor je is uitgezocht – die je voor je huwelijk eigenlijk niet eens kende?’

‘Praat toch niet zo over Pran, het lijkt wel alsof je het over een vreemde hebt,’ zei Savita van haar stuk gebracht. ‘Wat doe je soms toch raar, Lata. Jij houdt toch ook van hem?’

‘Jawel,’ zei Lata, fronsend bij dit non sequitur, ‘maar ik hoef niet zo intiem met hem te zijn als jij. Wat ik niet snap is hoe... tja, ánderen hebben toch bepaald dat hij een goeie partij voor je was... maar als je hem nu eens niet aantrekkelijk had gevonden...’

Zij vond Pran niet aantrekkelijk, en kon niet geloven dat zijn goede inborst genoeg compensatie bood voor – tja, voor wat? – voor een vonk.

‘Waarom vraag je me dat toch allemaal?’ wilde Savita weten terwijl ze Lata’s haar streelde.

‘Nou, omdat ik later misschien zelf ook met dat probleem te maken krijg.’

‘Ben je verliefd, Lata?’

Het hoofd onder Savita’s hand kwam met een klein rukje omhoog om daarna net te doen alsof er niets gebeurd was. Savita had haar antwoord, en binnen een half uur wist ze bijna alle details over Kabir en Lata en hun diverse

ontmoetingen. Lata was zo opgelucht dat ze kon praten met iemand die van haar hield en haar begreep dat ze al haar verwachtingen, al haar visioenen van gelukzaligheid de vrije loop liet. Savita zag meteen in hoe vergeefs ze waren, maar liet Lata doorpraten. Naarmate Lata opgetogener raakte, werd zij verdrietiger.

‘Maar wat moet ik nu doen?’ vroeg Lata.

‘Doen?’ herhaalde Savita. Het antwoord dat in haar opkwam was dat Lata Kabir meteen moest opgeven, voor hun verliefdheid vastere vormen aannam, maar ze wist dat ze dat vooral niet tegen Lata moest zeggen, omdat die zo dwars kon zijn.

‘Moet ik het aan Ma vertellen?’ vroeg Lata.

‘Nee!’ zei Savita. ‘Nee. Vertel het onder geen beding aan haar.’ Ze kon zich maar al te goed haar moeders pijn en schrik voorstellen.

‘Jij moet het ook niet verder vertellen, didi. Aan niemand,’ zei Lata.

‘Voor Pran kan ik niets geheim houden,’ zei Savita.

‘Doe het deze keer alsjeblieft wel,’ zei Lata. ‘Er wordt zo gauw gepraat. Jij bent mijn zús. Die man ken je nog geen jaar.’ Zodra de woorden haar mond uit waren, had Lata spijt van de manier waarop ze had gesproken over Pran, die ze zelf inmiddels zo heel graag mocht. Ze had dit beter moeten formuleren.

Savita knikte een beetje ongelukkig.

Ze had wel een hekel aan de samenzweerderige sfeer die haar vraag zou kunnen scheppen, maar vond dat ze haar zusje moest helpen, misschien zelfs beschermen, en vroeg daarom toch: ‘Moet ik niet kennismaken met Kabir?’

‘Ik zal het aan hem vragen,’ zei Lata. Ze was ervan overtuigd dat Kabir er geen bezwaar tegen zou hebben om kennis te maken met iemand die in principe aan hun kant stond, maar dacht ook dat hij er niet al te blij mee zou zijn. Eigenlijk wilde ze nu ook nog niet dat hij iemand van haar familie leerde kennen. Ze voorzag dat dat alles zou vertroebelen, en dat de zorgeloze stemming van hun boottochtje dan snel verleden tijd zou zijn.

‘Pas alsjeblieft op, Lata,’ zei Savita. ‘Hij mag dan heel knap zijn, en uit een goed milieu komen, maar...’

Ze maakte haar zin niet af, en naderhand probeerde Lata uiteenlopende versies uit voor het slot.

Vroeg in de avond, toen de ergste hitte wat was afgenomen, ging Savita op bezoek bij haar schoonmoeder, op wie ze buitengewoon gesteld was geraakt. Ze hadden elkaar bijna een week niet gezien. Mevrouw Kapoor was in de tuin, en haastte zich naar Savita toe toen ze de tonga zag aankomen. Ze was blij haar te zien, maar ook bezorgd omdat Savita in een tonga rondhotste terwijl ze zwanger was. Ze informeerde naar haar gezondheid, en die van Pran, mopperde dat hij bijna nooit kwam, vroeg naar mevrouw Mehra, die de volgende dag naar Prem Nivas zou komen, en vroeg of een van Savita's broers toevallig in Brahmipur was. Die laatste vraag vond Savita wat vreemd, en ze zei dat ze er niet waren. Daarop liepen ze samen de tuin in.

De tuin zag er een beetje droog uit, al had hij een paar dagen daarvoor nog water gekregen. Wel stond er een gul-mohurboom in bloei: de bloesem was bijna scharlaken, in plaats van het gebruikelijke oranje-rood. In de tuin van Prem Nivas lijkt alles intenser, dacht Savita. Het leek wel of de planten beseften dat hun meesteres bij een ondermaatse vertoning weliswaar niet openlijk zou mopperen, maar alleen echt blij was met een topprestatie.

De hoofdtuinman Gajraj en mevrouw Kapoor lagen al een paar dagen met elkaar overhoop. Ze waren het roerend eens over de keus van de op te kweken stekjes, de soorten waarvan zaad moest worden gewonnen, de struiken die een snoeibeurt nodig hadden, en het tijdstip waarop de chrysantjes moesten worden verpot. Maar sinds ze waren begonnen met het voorbereiden van de grond waarop de nieuwe gazons moesten worden ingezaaid, had zich een onoplosbaar meningsverschil geopenbaard.

Dat jaar had mevrouw Kapoor bij wijze van experiment voorgesteld een deel van het gazon voor het inzaaien niet te egaliseren. De mali had dat een volslagen krankzinnig idee gevonden, dat lijnrecht tegen de gebruikelijke instructies van mevrouw Kapoor indruiste. Hij bracht ertegenin dat hij het gazon onmogelijk nog goed zou kunnen besproeien, dat het maaien heel lastig zou worden, dat er modderplassen zouden ontstaan tijdens de natte moesson en de winterse regenval, dat de tuin vergeven zou raken van ralreigers die op de watertorren en andere insecten afkwamen, en dat de juryleden van de tuinwedstrijd de oneffenheid als onevenwichtigheid zouden opvatten – in esthetische zin uiteraard.

Mevrouw Kapoor had geantwoord dat ze alleen hoogteverschil voor het zijgazon had voorgesteld, niet voor dat vóór het huis; dat de hoogteverschillen die ze beoogde gering waren; dat hij de hoger gelegen stukken met een slang water kon geven; dat het kleine deel van het maaiwerk dat moeilijk zou worden voor de grote, grove maaier die werd voortgetrokken door de vreedzame witte os van openbare werken, overgenomen kon worden door een kleine grasmaaier van buitenlandse makelij, die ze van een vriendin kon lenen; dat de juryleden van de

tuinwedstrijd haar tuin misschien een uurtje kwamen bekijken in februari, maar dat zij er het hele jaar rond plezier aan beleefde; dat egaal niets met evenwichtig had te maken, en ten slotte, dat ze het experiment juist vanwege de plassen en de ralreigers had voorgesteld.

Op een dag laat in december, een paar maanden na de trouwdag van Savita, toen de naar honing geurende harsingarboom nog in bloei stond, de rozen hun eerste frisse pracht vertoonden, zeeschildzaad en duizendschoon ontloken, de bedden met de veerbladige ridderspoor die de patrijzen niet tot op de wortel hadden opgeschrokt hun best deden er weer bovenop te komen, en daarachter de hoge rijen ook veerbladige zij het minder smakelijke cosmea, waren er hevige stortbuien losgebarsten, bijna een zondvloed. Het was somber, koud en winderig geweest, de zon had zich twee dagen niet vertoond, maar de tuin had vol vogels gezeten: ralreigers, patrijzen, beo's, kleine grijze pluizeballige jungletimalia's in kwetterende groepjes van zeven, hoppen en parkieten in combinaties die haar deden denken aan de vlag van de Congrespartij, een paar kieviten, en een gierenpaar, dat met enorme takken in hun snavel naar de neemboom vloog. Hun heroïsch gedrag in de *Ramayana* ten spijt had mevrouw Kapoor nooit warme gevoelens voor gieren kunnen opbrengen. Maar werkelijk verrukt was ze geweest van de drie dikkige, slonzige ralreigers, die elk bij hun eigen plasje vrijwel roerloos naar het water starden, minutenlang de tijd namen voor elk behoedzaam stapje, en in opperste tevredenheid verkeerden over hun drassige biotoop. Maar toen de zon zich liet zien waren de plassen op het egale gazon binnen de kortste keren verdampt. Mevrouw Kapoor wilde dit jaar haar grasveld gastvrij openstellen voor nog meer ralreigers en de zaak dan ook niet aan het toeval overlaten.

Dit zette ze allemaal aan haar schoondochter uiteen, terwijl ze onder het spreken een beetje hijgde, omdat ze allergisch was voor neembloesems. Savita bedacht dat mevrouw Kapoor zelf eigenlijk ook wel op een ralreiger leek. Onaanzienlijk, aardebruin, als enige in haar soort kort en gedrongen, weinig elegant, kromgebogen maar alert, eindeloos geduldig, en in staat om bij het opvliegen in een flits een schittering van witte wieken te tonen.

Savita vond haar vergelijking grappig en moest lachen. Mevrouw Kapoor glimlachte wel terug, maar probeerde verder niet uit te vinden wat Savita zo leuk vond.

Wat een verschil toch met Ma, dacht Savita terwijl ze met z'n tweeën verder liepen door de tuin. Verder kon ze wel overeenkomsten zien tussen mevrouw Kapoor en Pran, en een duidelijk fysieke overeenkomst tussen haar en de veel levendiger Veena. Maar dat ze een zoon als Maan had kunnen voortbrengen was voor Savita nog steeds een bron van verbazing en vermaak.

De ochtend daarop kwamen mevrouw Mehra, de oude mevrouw Tandon en mevrouw Kapoor gezellig op Prem Nivas bijeen. Dat de vriendelijke, zachtaardige mevrouw Kapoor de rol van gastvrouw speelde was passend. Ze was immers de samdhin – de ‘mede-schoonmoeder’ – van beide andere dames, de schakel in de ketting. Bovendien was ze de enige van de drie met een nog in leven zijnde echtgenoot, de enige die nog de baas was in haar eigen huis.

Mevrouw Mehra was dol op gezelschap van welke soort dan ook, en deze soort was ideaal. Eerst dronken ze thee, met matthri erbij en mangochutney die mevrouw Kapoor zelf had gemaakt. De chutney werd alom geprezen. Het recept werd ontleed en vergeleken met een stuk of acht andere soorten mangochutney. Over de matthri zei Rupa Mehra: ‘Precies goed: knapperig, bros, en toch vallen ze niet uit elkaar.’

‘Ik mag er vanwege m’n spijsvertering niet veel van hebben,’ zei de oude mevrouw Tandon, en nam er nog een.

‘Wat moeten we ook als we oud worden...’ zei Rupa Mehra met meegevoel. Ze was pas halverwege de veertig maar in het gezelschap van ouderen beeldde ze zich bij voorkeur in dat ze ook oud was; na ettelijke jaren weduwschap had ze zelfs het gevoel dat ze de ouderdom in ieder geval gedeeltelijk geproefd had.

Het hele gesprek werd in het Hindi gevoerd, met af en toe een woordje Engels. Zo sprak mevrouw Kapoor als ze het over haar echtgenoot had vaak van ‘minister sahib’. En soms noemde ze hem in het Hindi zelfs ‘de vader van Pran’. Het zou ondenkbaar zijn geweest hem bij de naam te noemen. Zelfs ‘mijn man’ was voor haar onacceptabel, maar ‘mijn deze’ kon weer wel.

Ze vergeleken de groenteprijzen met die van vorig jaar om dezelfde tijd. De minister sahib had meer aandacht voor de bepalingen van zijn wetsontwerp dan voor zijn eten, maar kon zich soms flink ergeren als er te veel of te weinig zout in zat, of als het te sterk was gekruid. Hij was vooral dol op karela, de bitterste groente van allemaal – hem kon het niet bitter genoeg zijn.

Rupa Mehra voelde zich nauw met de oude mevrouw Tandon verwant. Voor iemand die vond dat haar medereizigers in een treincoupé voornamelijk bestonden om in het netwerk van bekenden te worden opgenomen, was een samdhin van een samdhin zo goed als een zus. Ze waren beide weduwe, en ook hadden ze allebei problemen met een schoondochter. Rupa Mehra klaagde over Meenakshi; ze had al een paar weken terug melding gemaakt van de zo harteloos omgesmolten medaille. De oude mevrouw Tandon kon in het bijzijn van mevrouw Kapoor natuurlijk niet klagen over Veena met haar voorkeur voor wereldse muziek.

Ook de kleinkinderen werden besproken: Bhaskar en Aparna en Savita’s ongeboren kind passeerden stuk voor stuk de revue.

Daarop veranderde het gesprek van toon.

‘Kunnen we niet iets aan Ramnavami doen? Zou de minister sahib zich niet willen bedenken?’ vroeg de oude mevrouw Tandon, de meest vastberaden vrome van de drie.

‘Poe! Wat kan ik zeggen, hij is zó koppig,’ zei mevrouw Kapoor. ‘En hij staat tegenwoordig zo onder druk dat alles wat ik zeg hem ergert. Ik heb vaak pijn, maar daar maak ik me nauwelijks zorgen om, ik maak me veel meer zorgen om hem.’ Ze glimlachte. ‘Eerlijk gezegd,’ ging ze verder met haar kalme stem, ‘ben ik bang om mijn mond nog tegen hem open te doen. Ik heb wel tegen hem gezegd, goed dan, als je de hele *Ramcaritmanas* niet wil laten voordragen, laten we dan een priester ten minste een deel laten doen, alleen de *Sundar Kanda* misschien, en toen zei hij alleen maar: “Jullie vrouwen leggen deze stad nog in de as. Doe wat je niet laten kan!” en ging op hoge benen de kamer uit.’

Rupa Mehra en de oude mevrouw Tandon lieten meelevende geluiden horen.

‘Later liep hij in de hitte heen en weer te stampvoeten door de tuin, en dat is voor hem én de planten niet best. Ik zei tegen hem dat we Maans aanstaande schoonouders uit Benares over konden laten komen om Ramnavami met ons te vieren. Zij houden ook van recitaties. Het zal de banden helpen verstevigen. Maan is zo...’ ze zocht naar het juiste woord ‘...zo teugelloos tegenwoordig...’ Ze liet haar zin treurig verzanden.

De geruchten over Maan en Saeeda bai deden in Brahmipur volop de ronde.

‘En wat zei hij toen?’ vroeg Rupa Mehra ademloos.

‘Hij maakte enkel zo’n wegwerpbaar en zei: “Al dat gefoes en gekonkel!”’

De oude mevrouw Tandon schudde haar hoofd en zei: ‘Toen de zoon van Zaidi voor het rijksambtenaarexamen was geslaagd, had zijn vrouw thuis een lezing van de hele Koran geregeld: er kwamen dertig vrouwen en die lazen allemaal een... hoe heet het ook weer? een paara, ja, een paara.’ Het woord beviel haar kennelijk allermint.

‘Echt?’ vroeg Rupa Mehra, geprikkeld door de onrechtvaardigheid ervan. ‘Zal ik eens met de minister sahib praten?’ Ze had het vage gevoel dat dat kon helpen.

‘Nee, nee, nee...’ zei mevrouw Kapoor angstig bij de gedachte aan een botsing tussen die twee wilskrachtige figuren. ‘Dan praat hij er toch maar omheen. Hij heeft zelfs een keer gezegd toen ik erover begon: “Als je het per se wilt, loop je maar naar je grote vriend de minister van Binnenlandse Zaken – die zal zulk onheil zeker steunen.” Toen durfde ik er niets meer over te zeggen.’

Gedrieën bejammerden ze de hand over hand toenemende afkalving van de ware vroomheid.

De oude mevrouw Tandon zei: ‘Tegenwoordig willen ze allemaal die grootse vieringen in de tempel – zang, bhajans, recitaties, redevoeringen, puja – maar thuis doen ze niets meer aan de juiste rituelen.’

Dat werd door de twee andere dames beaamd.

De oude mevrouw Tandon vervolgde: ‘In onze woonwijk hebben we tenminste over een half jaar onze eigen Ramlila. Bhaskar is nog te jong voor een hoofdrol, maar een apenkrijger spelen kan hij in ieder geval.’

‘Lata was vroeger dol op apen,’ zei Rupa Mehra wat afwezig.

De oude mevrouw Tandon en mevrouw Kapoor keken elkaar aan.

Mevrouw Mehra was meteen weer alert en vroeg: ‘Wat – is er iets?’

‘Voor je binnenkwam waren we gewoon wat aan de praat – ach, je weet hoe dat gaat,’ zei de oude mevrouw Tandon sussend.

‘Over Lata?’ vroeg Rupa Mehra, die haar toon even accuraat interpreteerde als haar blik.

De twee dames keken elkaar aan en knikten ernstig.

‘Zeg het dan, gauw,’ zei mevrouw Mehra dodelijk geschrokken.

‘Tja, het zit zo,’ zei mevrouw Kapoor vriendelijk, ‘pas alsjeblieft goed op je dochter, want iemand heeft haar gisterochtend in de buurt van de dhobi-gat met een jongen langs de Ganga zien lopen.’

‘Welke jongen?’

‘Dat weet ik niet. Maar ze liepen hand in hand.’

‘Wie heeft ze gezien?’

‘Waarom zou ik het voor je verbergen?’ vroeg mevrouw Kapoor meelevend. ‘Het was de zwager van Avtar bhai. Lata herkende hij, maar de jongen niet. Ik heb tegen hem gezegd dat het een van jouw zonen geweest moest zijn, maar van Savita weet ik dat die in Calcutta zijn.’

De neus van Rupa Mehra liep rood aan van schaamte en verdriet. Er rolden twee tranen over haar wangen, en ze zocht in haar enorme handtas naar een geborduurde zakdoek.

‘Gisterochtend?’ vroeg ze met trillende stem.

Ze probeerde zich te herinneren of Lata had gezegd waar ze heen ging. Dat kwam er nu van als je je kinderen vertrouwdde, als je ze vrij liet rondlopen en liet wandelen waar ze maar wilden. Nergens was het veilig.

‘Dat zei hij,’ antwoordde mevrouw Kapoor vriendelijk. ‘Neem nog wat thee. Maak je niet al te druk. Alle meisjes gaan naar die moderne liefdesfilms en daar worden ze door beïnvloed, maar Lata is een fatsoenlijk meisje. Maar je moet wel met haar praten.’

Maar mevrouw Mehra was zielsbezorgd, goot haar thee naar binnen, waarin ze zelfs per ongeluk suiker had gedaan, en ging naar huis zodra de beleefdheid dat toestond.

Buiten adem kwam Rupa Mehra binnen.

In de tonga had ze zitten huilen. De tonga-wallah, in verlegenheid over de keurig geklede dame die zo openlijk zat te huilen, had geprobeerd een monoloog gaande te houden, veinzend dat hij niets merkte, maar inmiddels had ze behalve haar geborduurde zakdoek ook de reservezakdoek natgehuild.

‘O, mijn dochter!’ riep ze, ‘o, mijn dochter.’

‘Ja, Ma?’ antwoordde Savita geschrokken bij de aanblik van haar moeders betrouwde gezicht.

‘Jij niet,’ zei Rupa Mehra. ‘Waar is die schaamteloze Lata?’

Savita begreep dat haar moeder iets ontdekt had. Maar wat? En hoeveel? Instinctief liep ze op haar af om haar te kalmeren.

‘Ga zitten, Ma, rustig maar, neem een kopje thee,’ zei Savita terwijl ze haar overstuur lijkende moeder naar haar lievelingsleunstoel loodste.

‘Thee! Thee! Alweer thee!’ zei Rupa Mehra wanhopig obstinaat.

Savita ging Mateen zeggen dat hij thee moest brengen voor hen tweeën.

‘Waar is ze? Wat moet er van ons worden? Wie wil er nu nog met haar trouwen?’

‘U moet niet overdrijven, Ma,’ zei Savita sussend. ‘Het waait wel weer over.’

Rupa Mehra schoot overeind. ‘Jij wist er dus van! Je wist het! En je hebt niets gezegd. Ik heb het van vreemden moeten horen.’ Dat nieuwe verraad bracht weer een huilbui teweeg. Savita pakte haar moeder stevig bij haar schouders en bood haar een schone zakdoek aan. Na een paar minuten zei Savita: ‘Niet meer huilen, Ma, niet meer huilen. Wat hebt u gehoord?’

‘O, mijn arme Lata – komt hij uit een goede familie? Ik voelde al dat er iets aan de hand was. O God! Wat zou haar vader hebben gezegd als hij nog leefde? O, mijn dochter!’

‘Ma, zijn vader geeft wiskunde aan de universiteit. Het is een fatsoenlijke jongen. En Lata is een verstandig meisje.’

Mateen bracht de thee binnen, nam het tafereel met gepaste interesse op, en vertrok weer naar de keuken.

Even later kwam Lata. Ze was met een boek naar het banyanbosje gelopen, waar ze een tijdje ongestoord verdiept had gezeten in Wodehouse en haar eigen betoverende gedachten. Nog twee dagen, nog een, en dan zou ze Kabir weer zien.

Ze was niet voorbereid op wat ze aantrof, en bleef in de deuropening staan.

‘Waar kom jij vandaan, jongedame?’ vroeg Rupa Mehra met een stem die beefde van woede.

‘Ik was wandelen,’ stamelde Lata.

‘Wandelen? Wandelen?’ Rupa Mehra’s stem zwol aan tot een crescendo. ‘Ik zal je leren wandelen.’

Lata's mond vloog open, en ze keek naar Savita. Savita schudde lichtjes met haar hoofd en haar rechterhand, om te beduiden dat zij haar niet verklikt had.

'Wie is het?' wilde Rupa Mehra weten. 'Kom hier. Kom onmiddellijk hier.'

Lata keek Savita aan. Die knikte.

'Gewoon een vriend,' zei Lata terwijl ze naar haar moeder toeliep.

'Gewoon een vriend! Een vriend! En met vrienden loop je hand in hand? Heb ik je hiervoor grootgebracht? Jullie allemaal... en is dit...'

'Ga zitten, Ma,' zei Savita, want Rupa Mehra was half opgestaan.

'Van wie weet u het?' vroeg Lata. 'Van Hema's Taiji?'

'Hema's Taiji? Hema's Taiji? Is die hier ook al bij betrokken?' riep Rupa Mehra met hernieuwde verontwaardiging. 'Die laat die meisjes 's avonds maar de hort opgaan met bloemen in hun haar. Van wie ik het weet? Dat ellendige kind vraagt van wie ik het weet. Van niemand weet ik het. De stad gonst ervan, iedereen weet het. Ze dachten allemaal dat jij een fatsoenlijk meisje met een goede naam was – en nu is het te laat. Te laat,' snikte ze.

'Ma, u zegt altijd dat Malati zo'n aardig meisje is,' zei Lata om zich te verdedigen. 'En die heeft ook vriendjes – dat weet u best – dat weet iedereen.'

'Hou je mond! Spreek me niet tegen! Ik geef je twee fikse tikken. Schaamteloos flaneren en flirten daar bij de dhobi-ghat.'

'Maar Malati...'

'Malati! Malati! Ik heb het over jou, niet over Malati. Medicijnen studeren en kikkers stukhakken...' De stem van Rupa Mehra schoot weer de hoogte in. 'Wou je háár soms achterna? En tegen je moeder liegen. Ik laat je nooit meer uit wandelen gaan. Jij blijft voortaan binnen, is dat duidelijk? Is dat duidelijk?' Rupa Mehra was opgestaan.

'Ja, Ma,' zei Lata, die er met een steek van schaamte aan terugdacht dat ze tegen haar moeder had moeten liegen om met Kabir af te spreken. De betovering werd aan flarden gereten; ze voelde zich bang en ellendig.

'Hoe heet hij?'

'Kabir,' zei Lata verblekend.

'Kabir hoe?'

Lata bleef roerloos en gaf geen antwoord. Er rolde een traan over haar wang.

Rupa Mehra was niet in de stemming voor medeleven. Wat waren dat voor belachelijke tranen? Ze greep Lata's oor beet en draaide het om. Lata snakte naar adem.

'Heeft hij soms geen naam? Hoe heet hij – Kabir Lal, Kabir Mehra – of wat? Wacht je soms tot de thee koud is? Of weet je het niet meer?'

Lata sloot haar ogen.

'Kabir Durrani,' zei ze, en verwachtte dat het huis zou instorten.

De drie dodelijke lettergrepen misten hun uitwerking niet. Rupa Mehra greep naar haar hart, opende in stil afgrijzen haar mond, keek blind de kamer rond en viel neer in haar stoel.

Savita stormde meteen op haar af. Haar eigen hart bonkte veel te snel.

Er schoot Rupa Mehra één laatste mager kansje te binnen. ‘Is het een pars?’ vroeg ze zwakjes, bijna smekend. De gedachte was stuitend, maar minder afgrondelijk rampzalig. Maar één blik op Savita’s gezicht vertelde haar hoe het zat.

‘Een moslim!’ zei Rupa Mehra meer tegen zichzelf dan de anderen. ‘Wat heb ik in mijn vorige leven misdaan om dit over mijn geliefde dochter af te roepen?’

Savita bleef dicht bij haar staan en hield haar hand vast. De hand van Rupa Mehra lag log terwijl ze wezenloos voor zich uit staarde. Plotseling werd ze zich bewust van de lichte ronding van Savita’s buik en besprongen haar beelden van nieuwe rampspoed.

Weer stond ze op. ‘Nooit, nooit, nooit...’ zei ze.

Lata had zich het beeld van Kabir voor ogen getoverd en daardoor wat aan kracht herwonnen. Ze deed haar ogen open. Haar tranen stroomden niet meer en om haar mond lag een tartend trekje.

‘Nooit, nooit, onder geen beding – smerig, gewelddadig, wreed, liederlijk...’

‘Net als Talat Khala?’ vroeg Lata fel. ‘Net als oom Shafi? Net als de nawab sahib van Baitar? Net als Firoz en Imtiaz?’

‘Wil je met hem trouwen?’ riep Rupa Mehra buiten zinnen.

Lata, meegesleept en met de seconde bozer, zei: ‘Ja!’

‘Dan trouwt hij met je – en volgend jaar zegt hij “talaq talaq talaq” en sta jij op straat. Koppig, dom kind! Je moest je verdrinken in een handvol water, zo moest je je schamen.’

‘Ik trouw toch met hem,’ besloot Lata voor twee.

‘Dan sluit ik je op. Net als toen je zei dat je non wilde worden.’

Savita probeerde tussenbeide te komen.

‘Ga jij naar je kamer!’ zei Rupa Mehra. ‘Dit is niet goed voor jou.’ Ze wees met haar vinger, en Savita, die het niet gewend was om in haar eigen huis gecommandeerd te worden, gehoorzaamde gedwee.

‘Was ik maar non geworden,’ zei Lata. ‘Ik weet nog dat pappa tegen ons zei dat we moesten doen wat ons hart ons ingaf.’

‘Nog steeds tegenspreken?’ zei Rupa Mehra, wier woede bij dat ‘pappa’ nog steeg. ‘Ik geef je twee fikse tikken.’

Ze sloeg haar dochter, hard, twee maal, en barstte prompt in tranen uit.

Rupa Mehra had niet meer vooroordelen tegen moslims dan andere hindoe-vrouwen uit de hogere kasten van haar leeftijd en achtergrond. Zoals Lata ongelukkigerwijs had opgemerkt, had ze zelfs moslims onder haar vrienden, al zaten daar vrijwel geen orthodoxen tussen. Misschien kon je de nawab sahib orthodox noemen, maar die was voor Rupa Mehra eigenlijk meer een kennis dan een vriend.

Hoe meer Rupa Mehra erover nadacht, des te heftiger raakte ze van streek. Met een niet tot de khatri-kaste behorende hindoe trouwen was al erg genoeg. Maar hier waren geen woorden voor. Sociale omgang met moslims was tot daar aan toe, maar alleen al de gedachte je bloed te verontreinigen en je dochter op te offeren was iets totaal anders.

Tot wie kon ze zich wenden in het uur van haar nood? Toen Pran thuis kwam lunchen en het verhaal hoorde, stelde hij welwillend voor om met de jongen te gaan praten. Dat bracht Rupa Mehra meteen weer in alle staten. Daar kon geen sprake van zijn. Pran besloot daarop zich erbuiten te houden en alles te laten bedaren. Het had hem niet gekwetst toen hij beseftte dat Savita het geheim van haar zusje niet met hem gedeeld had, en Savita had hem er nog liever om. Ze probeerde haar moeder te kalmeren, Lata te troosten, en ze uit elkaar te houden – tenminste, overdag.

Lata keek de slaapkamer rond en vroeg zich af wat ze in dit huis met haar moeder deed terwijl haar hart totaal ergens anders was, overal behalve hier – in een boot, op een cricketveld, bij een concert, in een banyanbosje, een huisje in de bergen, Blandings Castle, waar dan ook, als het maar bij Kabir was. Wat er ook gebeurde, ze zou zich aan haar afspraak houden, ze zou hem morgen zien. Ze hield zich steeds opnieuw voor dat ware liefde nooit over een geëffend pad ging.

Rupa Mehra schreef een postvel vol aan Arun in Calcutta. Haar tranen vlekten de inkt. Ze voegde eraan toe: ‘P.S. Mijn tranen zijn op deze brief gevallen, maar wat moet ik? Mijn hart is gebroken en alleen God zal een uitweg tonen. Zijn wil geschiede.’ Omdat het posttarief net was verhoogd, moest ze een extra zegel bijplakken op het vel met de al betaalde porto.

Bijzonder verbitterd gestemd ging ze bij haar vader langs. Het zou een vernederend bezoekje worden. Ze zou zijn humeur moeten trotseren om zijn advies in te winnen. Haar vader mocht een ongelikt mens getrouwd hebben dat half zo oud was als hij, vergeleken bij wat Lata boven het hoofd hing was het een gezegende verbintenis.

Geheel volgens verwachting werd Rupa Mehra in het bijzijn van de vreselijke Parvati openlijk door dokter Kishen Chand Seth berispt, en kreeg ze te horen dat ze een waardeloze moeder was. Maar ach, voegde hij eraan toe, iedereen leek tegenwoordig wel rond te lopen als een kip zonder kop. De vorige week nog had hij in het ziekenhuis tegen een patiënt gezegd: ‘Je bent een

stomkop. Over een dag of tien, vijftien ben je dood. Verspil gerust geld aan een operatie als je dat wilt, dan ben je er alleen nog sneller geweest.’ Die stomme patiënt was nog van streek geraakt ook. Niemand was tegenwoordig nog in staat goede raad te geven of ter harte te nemen, dat was wel duidelijk. En hun kinderen gehoorzaamheid bijbrengen konden ze ook al niet meer, dat was de oorzaak van alle ellende in de wereld.

‘Kijk maar naar Mahesh Kapoor!’ voegde hij er met voldoening aan toe.

Rupa Mehra knikte.

‘En jij bent nog erger.’

Rupa Mehra snikte.

‘De oudste heb je schandalig verwend’ – hij grinnikte bij de gedachte aan Aruns tochtje in zijn auto – ‘de jongste precies zo, en daar ben je alleen zelf schuld aan. En dan kom je naar mij om raad als het te laat is.’

Zijn dochter zweeg.

‘En die geliefde Chatterji’s van je zijn al net zo,’ voegde hij er met vuur aan toe. ‘Van bepaalde bronnen in Calcutta hoor ik dat ze hun kinderen niet de baas kunnen. Totaal niet.’ Dat bracht hem op een idee.

Rupa Mehra’s huilen was aangezwollen tot bevredigende sterkte, en daarom gaf hij haar goede raad die ze meteen in praktijk moest brengen.

Ze ging naar huis, haalde geld, en begaf zich linea recta naar het station van Brahmpur. Daar kocht ze twee kaartjes voor de trein naar Calcutta de volgende avond.

In plaats van haar brief aan Arun te posten, stuurde ze hem een telegram.

Savita probeerde haar moeder tevergeefs op andere gedachten te brengen. ‘Wacht dan tenminste tot begin mei, dan zijn de tentamenuitslagen bekend,’ zei ze. ‘Lata zal zich er onnodig zorgen over maken.’

Rupa Mehra maakte Savita duidelijk dat tentamenresultaten niets voorstelden wanneer je als meisje je goede naam had verspeeld, en dat ze ook konden worden opgestuurd. En ze wist heus wel waar Lata zich echt zorgen om maakte. Vervolgens zette ze Savita emotioneel klem met de opmerking dat er geen confrontaties tussen Lata en haar mochten plaatsvinden waar Savita het kon horen. Ze was zwanger en moest zich kalm houden. ‘Kalmte, daar draait het om,’ zei Rupa Mehra nogmaals met nadruk.

Lata zei niets tegen haar moeder, en bleef gewoon haar lippen op elkaar klemmen toen ze te horen kreeg dat ze moest pakken voor de reis. ‘We gaan morgenavond met de trein van acht voor half zeven naar Calcutta – en daarmee uit. Waag het niet om iets te zeggen,’ zei Rupa Mehra.

En Lata zei niets. Ze paste ervoor om haar moeder emotie te tonen. Ze pakte zorgvuldig haar spullen. Aan tafel at ze zelfs. Het beeld van Kabir hield haar gezelschap.

Na het eten ging ze op het dak zitten nadenken. Toen ze naar bed ging, wenste ze haar moeder, die slapeloos op het andere bed lag, niet welterusten.

Rupa Mehra was zielsbedroefd, maar Lata kon geen barmhartigheid opbrengen. Ze viel vrij snel in slaap, en droomde, onder andere, over een wasbaasezeltje met het gezicht van dr. Makhijani dat de zwarte handtas van haar moeder opvrat, met al haar zilveren sterretjes erin.

3.20

Ze werd uitgerust wakker. Het was nog donker. Ze had om zes uur met Kabir afgesproken. Ze ging naar de badkamer, deed die van binnen op slot, en glipte toen aan de achterkant de tuin in. Ze durfde geen trui mee te nemen, omdat dat argwaan gewekt zou hebben bij haar moeder. Het was eigenlijk niet eens zo koud.

Maar ze beefde. Ze liep omlaag naar de modderkliffen en vandaar over het pad naar beneden. Kabir zat op haar te wachten op hun wortel in het banyanbosje. Toen hij haar hoorde komen stond hij op. Zijn haar zat in de war en hij zag er slaperig uit. Hij geeuwde zelfs toen ze op hem toeliep. In de dageraad zag zijn gezicht er nog knapper uit dan toen hij bij het cricketveld lachend zijn hoofd in zijn nek had gegooid.

Hij vond dat ze heel gespannen en zenuwachtig leek, maar niet triest. Ze kusten elkaar. Toen zei Kabir: ‘Goeiemorgen.’

‘Goeiemorgen.’

‘Heb je lekker geslapen?’

‘Ja, uitstekend, dank je,’ zei Lata. ‘Ik heb over een ezel gedroomd.’

‘O, niet over mij?’

‘Nee.’

‘Waar ik van gedroomd heb, weet ik niet meer,’ zei Kabir, ‘maar een rustig nachtje was het niet.’

‘Ik ben gek op slapen,’ zei Lata. ‘Tien uur per nacht haal ik met gemak.’

‘Aha... heb je het niet koud? Neem deze maar.’ Kabir maakte aanstalten om zijn trui uit te trekken.

‘Ik heb er zo naar verlangd om je weer te zien,’ zei Lata.

‘Lata?’ vroeg Kabir. ‘Waardoor ben je zo van streek?’ Haar ogen blonken meer dan anders.

‘Nergens door,’ zei Lata vechtend tegen haar tranen. ‘Ik weet niet wanneer ik je terugzie.’

‘Wat is er gebeurd?’

‘Ik ga vanavond naar Calcutta. Mijn moeder weet het, van ons. Toen ze hoorde hoe je heette raakte ze door het dolle heen – ik had je toch gezegd hoe mijn familie was.’

Kabir ging op de wortel zitten. ‘O, nee.’

Lata ging ook zitten. ‘Hou je nog van me?’ vroeg ze na een tijdje.

‘Nog?’ Kabir lachte verbitterd. ‘Wat mankeert je?’

‘Weet je nog wat je de laatste keer zei: dat we van elkaar hielden en dat dat alles was wat telde?’

‘Ja,’ zei Kabir, ‘en dat is ook zo.’

‘Laten we weggaan...’

‘Weggaan,’ zei Kabir triest. ‘Waarheen?’

‘Maakt niet uit... de bergen in... het maakt echt niet uit.’

‘En alles achterlaten?’

‘Alles. Het maakt me niets uit. Ik heb al spullen in een tas gestopt.’

Dat praktische trekje joeg hem geen schrik aan, maar ontlokte hem een lachje. Hij zei: ‘Lata, we hebben geen schijn van kans als we weggaan. Laten we eerst maar afwachten hoe alles gaat uitpakken. We zorgen er gewoon voor dat alles goed uitpakt.’

‘Ik dacht dat je alleen echt leefde als we samen waren.’

Kabir sloeg een arm om haar heen.

‘Dat is ook zo. Maar we hebben niet alles voor het zeggen. Ik wil je niet teleurstellen, maar...’

‘Dat doe je al, je stelt me al teleur. Hoe lang moeten we dan wachten?’

‘Twee jaar, denk ik. Eerst moet ik afstuderen. Daarna probeer ik op Cambridge te komen – of ik doe het examen voor de diplomatieke dienst...’

‘Ah...’ Het was een zachte kreun van bijna lichamelijke pijn.

Hij brak zijn zin af, en besepte hoe egocentrisch hij geklonken moest hebben.

‘Binnen twee jaar ben ik al uitgehuwelijkt,’ zei Lata, die haar handen voor haar gezicht sloeg. ‘Jij bent geen meisje. Je begrijpt het niet. Misschien mag ik van mijn moeder niet eens naar Brahmpur terug...’

Er schoten haar twee regels van een van hun ontmoetingen te binnen:

Verloochen vriendschap niet! Ontvlucht met mij de euforie
van ’t hoog poëtendom van Nowrojee.

Ze stond op. Ze probeerde niet haar tranen te verbergen. ‘Ik ga,’ zei ze.

‘Niet weggaan, Lata. Luister alsjeblieft,’ zei Kabir. ‘Wanneer kunnen we elkaar weer spreken? Als we er nu niet over praten...’

Lata liep snel het pad op, probeerde aan hem te ontsnappen.

‘Wees nu redelijk, Lata.’

Ze had het vlakke stuk bovenaan bereikt. Kabir liep achter haar. Ze leek zo’n muur om zich te hebben opgetrokken dat hij haar niet aanraakte. Hij voelde aan dat ze hem van zich af zou hebben geschud, met weer een bijtende opmerking misschien.

Op weg naar het huis was halverwege een heesterperk met bijzonder welriekende kamini; sommige struiken waren zo hoog als een boom. De lucht

was zwaar van hun geur, de takken waren beladen met kleine witte bloesems die afstaken tegen de donkergroene bladeren, en de grond lag bezaaid met bloemblaadjes. Toen ze er onderdoor liepen, schudde hij zachtjes aan de bladeren en het regende geurige bloesems op haar haar. Als ze het al merkte, liet ze dat niet blijken.

Zwijgend liepen ze verder. Toen draaide Lata zich om.

‘Daar heb je de man van mijn zus in zijn ochtendjas. Ze zijn naar me aan het zoeken. Ga terug. Ze hebben ons nog niet gezien.’

‘Ja, dr. Kapoor. Die ken ik wel. Ik ga... ik ga met hem praten. Ik zal ze er wel van overtuigen...’

‘Je kunt niet ieder dag vier runs maken,’ zei Lata.

Kabir bleef stokstijf staan; zijn gezicht drukte eerder verbazing uit dan pijn. Lata liep zonder om te kijken verder.

Ze wilde hem nooit meer zien.

Thuis verkeerde Rupa Mehra in staat van hysterie. Pran deed bars. Savita had gehuild. Lata weigerde alle vragen te beantwoorden.

Die avond vertrokken Rupa Mehra en Lata naar Calcutta. Rupa Mehra klaagde onophoudelijk over Lata's schaamteloosheid en zelfzucht; ze zei dat ze haar moeder dwong om voor Ramnavami uit Brahmipur weg te gaan, dat ze de oorzaak was van nodeloze onrust en financiële kosten.

Toen elke reactie uitbleef, gaf ze het uiteindelijk op. Ditmaal sprak ze nauwelijks met de andere passagiers.

Lata bleef zwijgen. Ze keek uit het treinraampje tot het volledig donker was. Ze voelde zich intens verdrietig en vernederd. Ze had genoeg van haar moeder, genoeg van Kabir, genoeg van de chaos die leven heette.